

MALMÖ HÖGSKOLA
Hälsa och samhälle

Dnr B33-0151/2006

Tre år med insatsen

CAP-grupper

på Rosengårdsskolan

Malmö augusti 2007
Tina Eriksson-Sjöo

Innehållsförteckning

Inledning	sid.4
Sammanfattning	sid. 4
Områdesbeskrivning	sid. 5
Rosengårdskolan	sid. 6
- bakgrundsfakta	
- kort om CAPinsatsen	
Beskrivning av CAP-metodik och CAP-grupper	sid. 9
Insatsens mål	sid. 14
Insatsens olika delområden	sid. 14
Studiens syfte och frågeställningar	sid. 16
Undersökningsmetod	sid. 17
Teoretisk utgångspunkt	sid. 18
Fortsatt framställning	sid. 19
Urval av barn till CAP-grupper	sid. 20
- kriterier för urval	
- tillvägagångssätt	
- lärarnas delaktighet	
- information till föräldrarna	
Struktur under första året	sid. 22
Struktur under andra och tredje året	sid. 22
Erfarenhet efter ett respektive tre års verksamhet	sid. 23
- respekt för andra och för varandra	
- personlig styrka och ställningstagande	
- att vara goda kamrater – positiva förebilder	
- tryggare inlärningsmiljö	
- ökad självkänsla	
- barnens röster	
- en metodik för skolan ?	
- en metodik för utsatta miljöer?	

Lärarintervjuer	sid. 35
<ul style="list-style-type: none">- bakgrundsinformation- hur väl känner de intervjuade lärarna till vilka barn som deltar...- hur väl känner lärarna till vilken metodik de använder, vad de gör?- vad har lärarna hört av barnen eller av kollegor?- skillnad på dessa barn och andra barn som inte deltar i barngrupperna?- samarbetet mellan lärare och barngruppsledarna- föräldrar- ett annat synsätt, ett annat arbetssätt	
Intervjuer med CAP-barnen våren -07	sid. 49
<ul style="list-style-type: none">- vad är bra och vad är dåligt med din skola?- hur har barnen det på rasterna tycker de själva- vad tycker barnen har varit det bästa och sämsta med CAP- barnens tankar om framtida arbete- barnens tankar om var de vill bo när de blir stora	
Sammanfattande slutsatser	sid. 57
Synpunkter inför framtiden	sid. 61
Referenser	sid. 63
Bilagor	sid. 64

Inledning

Föreliggande rapport beskriver en förebyggande stöd- och utbildningsinsats på Rosengårdsskolan i Malmö. Insatsen är dels en punktinsats för de barn som har de sämsta förutsättningarna och dels en insats för att på längre sikt bryta en negativ trend med stor otrygghetskänsla, allt högre kostnader för vandalisering samt en stor andel elever utan behörighet att söka vidare till gymnasiet efter grundskolans årskurs nio.

Själva insatsen är finansierad inom stadsdelens ordinarie budget medan denna uppföljning och utvärdering erhållit ekonomiskt stöd av Brottsförebyggande rådet. Chefen för förebyggande verksamheten vid stadsdelen och tillika samordnare för insatsen, Marie Hendra, kontaktade Malmö Högskola och under-tecknad på våren -04 och uttryckte ett behov av att få insatsen uppföljd och utvärderad. Medel söktes från BRÅ som har stöttat själva uppföljningen under de tre åren.

Tidigare finns två rapporter utgivna, delrapport 1 och delrapport 2. Ett bakgrundsmaterial om stadsdelen, skolan, insatsen och utfallet av verksamheten efter första året finns i delrapport 1. Delrapport 2 beskriver i huvudsak händelseutvecklingen under insatsens andra år samt vad som hänt i stadsdelen på politisk nivå beträffande socialt arbete i skolan. Föreliggande rapport är alltså den tredje och sista, vilken avser att sammanfatta de tre årens verksamhet samt kunna ersätta de två föregående. I stora delar rör det sig om samma texter beträffande bakgrunden, men med vissa korrigeringar och uppdateringar.

Det är min förhoppning att denna rapport skall ge en inblick i verksamhetens uppbyggnad och utveckling under dessa tre år där traditionellt skolarbete kombineras med socialt arbete. Jag hoppas också att rapporten skall bidra med kunskap och inspiration till andra lokala brottsförebyggande aktörer.

Sammanfattning

Studiens syfte har varit att följa och beskriva CAP-insatsens påverkan på de deltagande barnen och deras utveckling samt insatsens påverkan på skolmiljön. Metoder för datainsamlingen har varit deltagande observationer, intervjuer, dokumentstudier, dagboksanteckningar från gruppledarna samt gruppintervjuer. Som en teoriram har jag använt mig av Aaron Antonovskys salutogena teori som visar hur barn eller vuxna med en ökad känsla av sammanhang (KASAM) kan förebygga stress och därmed ohälsa.

Studien visar att insatsen lyckas lyfta fram och förstärka salutogena/skyddande faktorer hos flertalet av de deltagande barnen. Genom att ge dem ökad kunskap, vidgade vyer och umgänge i lugn och trygg miljö har vardagens händelser blivit mera gripbara och möjliga att förstå, vilket också lett till ökat självförtroende hos de enskilda barnen. Barnen har i högre utsträckning än tidigare hjälpt och stöttat varandra som grupp i klasserna och de har lärt sig sätta gränser både fysiskt och psykiskt. Flera barn har börjat ta plats och säga ifrån till sina kamrater när de stör eller bråkar vilket fått positiva konsekvenser i form av ett lugnare arbetsklimat i klassen. Några barn har enligt informanterna ökat sin empatiska förmåga betydligt vilket medfört att flera goda kamrater utkristalerats i klas-

serna vilket i sin tur fått återverkningar i form av en tryggare inlärningsmiljö. Nya teman anpassade till skolmiljön har även utvecklats under åren. Studien visar också att insatsen fått ”ringar-på-vattnet-effekt” bl a i form av konflikt-hantering i organiserad form samt att den sociala yrkesrollen och socialpedagogiska kompetensen som barngruppsledarna representerar har varit ett värdefullt tillskott till skolans verksamhet. Att insatsen beslutats bli en permanent verksamhet från och med år 2007 tyder på att även den politiska ledningen i stadsdelen anser att verksamheten är mycket värdefull.

Genom att även i fortsättningen stärka de positiva krafterna hos dessa elever och ytterligare elevgrupper finns stora chanser att CAP-grupper kan bli en motkraft i framtidens arbete på Rosengårdsskolan.

Områdesbeskrivning

Området Herrgården ligger i Rosengårds stadsdel i Malmö. Malmö hade 276 244 invånare i slutet av år (2006). Av dessa var 19 % i åldern 0-18 år (2006). Av samtliga invånare var 34 % av utländsk härkomst (2006) och förvärvsfrekvensen var 63 %.

Stadsdelen Rosengård hade samma år 21 447 invånare varav 35 % var 0-18 år. 85 % var av utländsk härkomst och 37 % (senaste uppgift -04) hade förvärvsarbete.

För område Herrgården var invånarantalet 4 820 år 2006 och 49 % av dem var i åldern 0-18 år. Av samtliga invånare var 97 % av utländsk härkomst och 15 % av dessa hade förvärvsarbete. År 2004 var förvärvsfrekvensen 12 % vilket innebär att det skett en ökning med 3 % under de senaste två åren. I stadsdelen finns, förutom Rosengårdsskolan, ytterligare tre kommunala grundskolor år F – 9.

Trångboddhet är vanligt förekommande och inom området är det i princip endast i förskolan och skolan som svenska språket används. Flertalet familjer kommer från krigshärjade områden i världen vilket medför traumatiska upplevelser och sporadisk skolgång. En problematisk boendesituation medför lätt koncentrationssvårigheter och i längden även inlärningssvårigheter. Detta i kombination med en boendesegregation som leder till att många barn inte har möjlighet att interagera med svenskspråkiga barn kan antas vara anledningar till att drygt 60 % av eleverna lämnar grundskolan med ofullständiga betyg. Risken är stor att detta leder till ett permanent utanförskap med svårigheter att senare etablera sig på arbetsmarknaden, att bli självförsörjande och kunna leva ett självständigt liv. De samhällsekonomiska kostnaderna riskerar att bli mycket stora om man inte prioriterar tidiga insatser i grundskolan. Större delen av eleverna på Rosengårdsskolan är i behov av särskilt stöd och stimulans.

Rosengårdskolan

Bakgrundsfakta

Verksamheten är indelad i delområdena förskoleverksamhet 1-5 år, årskurs F-5 samt årskurs 6-9. Rosengårdskolan årskurs F-5 innefattar förskoleklass, skolbarnomsorg, grundskola, förberedelseklasser, grundsärskola och träningsskola och betjänar sammantaget ca 421 barn och har ca 66 anställda. Rosengårdskolan årskurs 6-9 innefattar grundskolan, förberedelseklass, sarskola och en satellit-skola. Denna del omfattar ca 400 barn och ca 50 anställda. Var och en av dessa tre enheter leds av rektor samt två biträdande rektorer.

Elevernas könsfördelning är 45 % flickor och 55 % pojkar. Det talas 25 språk på skolan inklusive svenska och eleverna kommer från drygt 35 länder/områden. De barn som är nyanlända till Sverige får gå i någon av de fem förberedelseklasser som finns. Det finns också en fullständig sarskola med fyra klasser i årskurs 1-10.

Antalet elever har de senaste fem åren minskat och fortsätter att minska. Så gott som samtliga elever i grundskolan kommer från det egna upptagningsområdet. Ett antal elever från skolans upptagningsområde går på andra kommunala och/eller friskolor. Det är framför allt de resursstarka och studiemotiverade eleverna som flyttar till andra skolor. (Kvalitetsredovisning 2006)

De språkgrupper som talas är:

Arabiska (hälften av alla elever), Albanska, BSK (Bosniska, Kroatiska, Serbiska), Danska, Kurdiska, Kantonesiska, Mandarin, Pashto/Dari, Persiska, Polska, Romanes (polsk-, ungersk-, tjeckisk-), Rumänska, Somaliska, Spanska, Svenska, Tigrianska, Turkiska och Ungerska.

Då skolan utgör en av få möjligheter för upptagningsområdets elever att komma i kontakt med det svenska språket fästes särskild vikt vid att finna utvecklingsområden och former som underlättar språkutvecklingen. Ett språkprogram med tillhörande handlingsprogram har arbetats fram. Exempel på innehåll i detta är "den magiska lässtunden" som innebär att samtliga klasser startar sin skoldag med att första lektionen läsa en skönlitterär bok. Skolan följer också elevers läsutveckling genom regelbundna bedömningar enligt ett fastställt LUS-schema (läsutvecklingsschema). Man har tvåspråksklasser med barn som har arabiska som modersmål och dessa har utökad studiehandledning på arabiska. Samverkande kompetenser mellan fritidspedagoger och grundskollärare i den skoldagsskolan ger eleverna fler möjligheter till språkutveckling. Slutligen har varje arbetslag minst en representant i matematikutvecklingsgruppen och dessa har till uppgift att sprida kunskap om elevers lärande i matematik. Därutöver finns extra interna och externa insatser för elever i år 3. En av de extra insatser som Rosengårdsskolan satsar på från och med höstterminen 04 har fått namnet CAP-grupper och är den verksamhet som är föremål för denna studie. Arbetsnamnet

för insatsen var Capisci, vilket på italienska betyder *fattar du?* Denna benämning har jag också använt i de två första delrapporterna. Då i princip ingen längre använder den benämningen har jag i denna avslutande och sammanfattande rapport valt att använda det ord som används mest för verksamheten, nämligen CAP-grupper. Ibland skriver jag Anette och Anette eftersom de båda ledarna heter så och många elever och personal använder den benämningen.

Kort om CAPinsatsen

CAP-grupper är en punktinsats för att hjälpa och stötta en grupp barn med dåliga förutsättningar på Rosengårdsskolan. Barnen får genom insatsen en möjlighet att lära känna sig själv, sina känslor och förstå den sociala kontext de befinner sig i. Genom olika övningar och grupparbeten lär sig barnen mer om samhället, demokratin i Sverige och får förutsättningar att kunna självständigt fatta egna beslut inför framtiden.

CAP-grupper är en insats för att bryta en negativ trend och arbetet är utformat som en process där fler och fler barn blir involverade vartefter som insatsen fortskrider. Insatsen är tänkt att pågå i tre år och man börjar med en grupp elever i årskurs 3. Medan denna grupp följs upp i årskurs 4 och 5 påbörjas parallellt arbetet med de nya eleverna i årskurs 3. Man börjar med två grupper med åtta barn i varje grupp. Dessa grupper kommer under åk 3-5 att träffas regelbundet. Lärarna på Rosengårdsskolan år F-5 får ta del av metoden i syfte att skapa ”ringar på vattnet” -effekt både bland barn och bland lärare. Metodiken anpassas till de aktuella förhållandena.

Skissen nedan visar den successiva uppbyggnaden med nya grupper under perioden höstterminen -04 till och med vårterminen -07. Insatsen är fullt utbyggd i samband med terminsstarten på hösten -06. Varje grupp består av åtta barn vilka är jämnt fördelade mellan könen.

Tidsperiod	Aktivitet	Målgrupp
Vårterminen -04	Information och urval inför hösten	
Höstterminen -04	Grupp 1 och Grupp 2	Årskurs 3-klasser
Vårterminen -05	Grupp 1 och Grupp 2 samt information och urval inför hösten	Årskurs 3-klasser
Höstterminen -05	Grupp 1 och Grupp 2 Grupp 3 och Grupp 4	Årskurs 4-klasser Årskurs 3-klasser
Vårterminen -06	Grupp 1 och Grupp 2	Årskurs 4-klasser

	Grupp 3 och Grupp 4	Årskurs 3- klasser
	samt information och urval inför hösten	
Höstterminen - 06	Grupp 1 och Grupp 2	Årskurs 5- klasser
	Grupp 3 och Grupp 4	Årskurs 4- klasser
	Grupp 5 och Grupp 6	Årskurs 3- klasser
Vårterminen -07	Grupp 1 och Grupp 2	Årskurs 5- klasser
	Grupp 3 och Grupp 4	Årskurs 4- klasser
	Grupp 5 och Grupp 6	Årskurs 3- klasser
	samt information och urval inför hösten	
Höstterminen - 07	Grupp 3 och Grupp 4	Årskurs 5- klasser
	Grupp 5 och Grupp 6	Årskurs 4- klasser
	Grupp 7 och Grupp 8	Årskurs 3- klasser
Vårterminen -08	Fortsättning enligt ovan.....	

Grupperna träffas varannan vecka vilket innebär att varje elev kan vara med på cirka sexton gruppträffar under ett läsår. Enligt dokumentationen (dagboksanteckningarna) har det absoluta flertalet elever en mycket hög närvaro. Det är fyrtioåtta elever som deltar i verksamheten (CAP-grupper) varje läsår. Därutöver tillkommer ett ganska stort antal elever som har separata kontakter antingen individuella eller i grupp med barngruppsledarna. Dessa kontakter är av olika lång varaktighet beroende på elevernas behov.

Genom att arbeta med barnen i grupp enligt CAP metoden strävar man efter att stödja och bygga upp barnens självbild och självkänsla och på så sätt stödja den egna identiteten oavsett kultur/familjesituation. Man strävar också efter att ge barnen möjlighet att uttrycka känslor och behov samt lära sig tillvägagångssätt att sätta gränser såväl fysiskt som psykiskt.

Detta är, i sin tur, en förutsättning för att barnen skall kunna se samband mellan olika val och konsekvenser för att senare i livet kunna göra de val som bäst främjar den egna personliga utvecklingen. Det finns en strävan efter att göra världen begriplig, hanterbar och meningsfull för barnen och de olika komponent-

terna i insatsen ska bidra till att öka barnens känsla av sammanhang så att de i en framtid ska kunna bemästra sin situation och leva ett bra liv. (Antonovsky, 1991)

CAP metoden är ingen terapi utan syftar till att lära barnen olika förhållningssätt i livet. Arbetet sker i form av en process: barnen får i grupperna möjlighet att "träna" sina kunskaper, erfarenheter, olika sätt att kommunicera och relatera till andra. Detta leder i sin tur till en ökad känsla av trygghet vilket är en förutsättning för att barnen skall kunna få ut så mycket som möjligt av utbildningssystemet. Trots att det är en pedagogisk metod utesluter inte detta att det kan finnas terapeutiska effekter av deltagandet. Det specifika med pedagogiken är att den har ett redan uttalat syfte nämligen att ge utbildning och stöd, lika för alla i gruppen. Det finns en färdig metod som bygger på ett manualbaserat program med styrda aktiviteter och övningar som är desamma för alla deltagare. Den har en varaktighet som är förutbestämd och tidsbegränsad. Fokus ligger på gruppen och det som medlemmarna behöver/vill lära sig. Trygghet skapas genom att man fokuserar på vad som är gemensamt i gruppen, relaterar till varandra och finner olika lösningar. Man har ett tydligt ledarskap med gruppleddare som är utbildade och tränade i denna metod.

Beskrivning av CAP metodik och CAP-grupper

Det amerikanska stödgruppsprogrammet Children Are People (förkortat CAP) bildar modell för svenska program som arbetar med deras metodik, vilken kallas CAP-metodik. CAP syftar i huvudsak till att hjälpa barn i familjer med känslomässiga sjukdomar. I Malmö startade 1993 stöd- och utbildningsprogrammet Maskrosen under ledning av Jette Boberg (Boberg 2001).

Det är också Jette Boberg som är handledare och metodutvecklare för projektet i denna studie. Insatsen på Rosengårdsskolan innebär att metoden utvecklas vidare för att anpassas såväl till skolmiljön i Sverige som till arbete med barn i utsatta miljöer utan att kemiskt beroende¹ nödvändigtvis är med i bilden. Det innovativa med CAP-grupperna på Rosengårdsskolan är att CAP metoden utvecklas för förhållanden och miljöer som är annorlunda än de för vilka metoden ursprungligen utvecklades i Sverige.

¹ Begreppet kemiskt beroende har valts därför att den benämningen är utan värderingar och ordet beskriver ett beroendetillstånd. Kemiskt beroende beskrivs i grupperna som en känslomässig sjukdom, vilket ger barnen något tydligt att förhålla sig till, något de har en möjlighet att förstå. Begreppen kemiskt beroende och känslomässig sjukdom gör det också möjligt att ge barnen skuldavlastning. CAP-ledarna undviker i möjligaste mån att använda uttryck som "missbrukare" då deras uppfattning är att just den benämningen på människors beroende har en stark negativ värdeladdning och innehåller många fördomar som konserverar känslan av skam hos barnen. (Boberg, 2001)

I Sverige bedrevs under drygt tiotalet år en omfattande forskning vid Ersta Vändpunkten i Stockholm. Där driver Ersta Diakonisällskap sedan slutet på 80-talet barngruppverksamhet för barn till missbrukande föräldrar, men man arbetar också med grupper av anhöriga samt föräldrautbildningsgrupper. Forskningen som utgick från barngruppverksamheten leddes av Thomas Lindstein som då var docent vid Stockholms universitet och finns beskriven i ett antal rapporter samt tre böcker. (Lindstein, 1995, 1997, 2001) Programmet vid Ersta Vändpunkten, liksom insatsen vid Rosengårdskolan, vilar på ett antal huvudtankar. För det första handlar det om att *inge hopp*. Barnen ska få lära sig att inse sin begränsning när det gäller att påverka andras beteende men de ska också få möjlighet att uppleva att de själva är värdefulla och har rätt till uppmärksamhet, hjälp och stöd för egen del. En andra tanke är att man genom att *öppet dela erfarenheter* vinner förståelse både för sig själv och för andra. För det tredje försöker man ge verksamheten *rytm, regelbundenhet och struktur* och det gemensamma regelskapandet är i detta avseende centralt. Man försöker för det fjärde att betona *personliga rättigheter och personliga gränser*. Detta i syfte att ge barnen ökad förmåga att sätta personliga gränser som får dem att värna om sitt eget värde. (Lindstein, 1995)

Programmet/insatsen är tydligt pedagogisk och strukturen på CAP-grupper skall vara densamma varje gång man träffas. Detta är viktigt för att skapa rutin, struktur och rytm för barnen i gruppen. Moment som ständigt återkommer är Hälsningen, som innebär att det barn som inleder presenterar sig med sitt namn och lägger sedan till exempelvis ”om jag var ett djur skulle jag vilja vara en...” Denna fras upprepas sedan av alla deltagarna. Gruppreglerna gör gruppen tillsammans upp vid första träffen och återkommer sedan regelbundet till dem. Reglerna anger klimatet och tonen i gruppen och viktiga hörnstenar är respekt, ödmjukhet och hänsyn. (Linder, 2000) De överenskomna reglerna som grupperna på Rosengårdskolan kommit fram till finns uppsatta på väggen i grupprummet (finns beskrivna på sid. 25 i denna rapport). Vid Veckorundan får alla deltagare (även gruppledarna) berätta om en bra och en dålig sak eller händelse som hänt sedan gruppen träffades sist. Under detta moment kan deltagarna få positiv feedback på bra saker som de gjort eller som hänt. De kan också få stöd i hur de kan hantera olika problem och svårigheter. Nästa programpunkt har under åren varit Avslappning, vilket innebär att barnen sitter/halvligg i bekväma fåtöljer och ledaren läser en avslappningsberättelse. Därefter följer en gemensam Fikapaus ungefär i mitten av träffen. Vid första träffen bestämmer gruppen hur deras Avslutningsritual skall se ut. Avslutningen ser därefter likadan ut varje gång.

Därutöver kommer de *Teman* som tillhör CAP-grupper. I den manual som Jette Boberg (2001) utarbetat för pedagogiska barngrupper finns följande Teman: Känslor, Försvar, Familjen, Känslomässig sjukdom – vilket i sig indelas i tre underteman - kemiskt beroende, våld i familjen och psykisk sjukdom, Risker och val samt Självkänsla. Man kan också lägga till andra teman beroende på gruppens ålder och behov t ex. Gränssättning, Mobbning, Vänskap. Dessutom

finns ett speciellt program för första träffen och för avslutningen. Antalet träffar som varje tema tar i anspråk kan vara olika, men minst två tillfällen anses vara nödvändigt.

Under första årets träffar på Rosengårdsskolan arbetade man i huvudsak med temana *Känslor*, *Försvar*, *Känslomässig sjukdom* och *Familjen*. De två första teman ligger till grund för den fortsatta kommunikationen inom gruppen, förmågan att uttrycka vad man menar. Därutöver utvecklade man under första året ett nytt tema som jag valt att kalla *Vardag* i skolan. Detta baserar sig på de nyvunna erfarenheter man utvecklat under årets gång. Under år två och tre har man utvecklat ytterligare två teman om *Social färdighet* och *Krig*.

Teman

Nedanstående text baserar sig på barngruppsledarnas dagboksanteckningar, Bobergs manual (2001) samt en C-uppsats av Linder (2000) vilken beskriver det stöd- och utbildningsprogram, *Maskrosen*, som Boberg driver.

Under temat *Känslor* har barnen fått möjlighet att prata om olika känslor och genom övningar och lekar tränat på att uttrycka svåra känslor som t ex glädje, ilska och att vara ledsen. De har fått lära sig att skilja på känslor som finns utanpå kroppen (t ex värme och kyla) och sådana känslor som finns inuti kroppen (glädje, sorg m.m.).

Syftet med detta tema är att visa att alla känslor är tillåtna. Man försöker få barnen att förstå betydelsen av att kunna identifiera sina känslor, framför allt de känslor som kan vara svåra att uttrycka, som ilska och besvikelse. Barnen görs uppmärksamma på att de har möjlighet att göra olika val i olika situationer och att man kan lära sig att hantera sina känslor på ett bra sätt. Vidare har man pratat om svårigheten att kunna påverka andra människors känslor, t ex föräldrars eller kamraters samt att man faktiskt kan bli sjuk och må dåligt om man aldrig låter sina känslor komma till uttryck. Till hjälp har man använt sig av lekar och arbetsblad avsedda för detta tema.

Man har även haft en hel del olika känslouttryck i grupperna, både ”bra” och ”dåliga” (d v s otillåtna), vilka gruppledarna lyckats hantera på ett positivt sätt.

Under temat *Försvar* får barnen lära sig att försvar är känslor som är gömda bakom andra känslor, en mur som stänger ute andra människor och där vi kan dölja känslor för både oss själva och andra. På det viset kan man hindra andra från att veta vad man känner och tänker, att man kan känna en sak men visa en annan. Följden blir att utsidan inte stämmer överens med insidan. Barnen har fått träna på detta genom att höra sagor, se film och diskutera samt att rita på olika arbetsblad avsedda för detta tema.

Syftet med temat är att visa att försvar varken är bra eller dåliga och att alla människor har försvar. Genom att lära sig hur de egna försvaren fungerar kan man också välja när man vill använda eller inte använda dem. Om barnen lär sig att uttrycka och kontrollera sina känslor och försvar på ett adekvat sätt kan ock-

så omgivningens reaktion på dessa bättre motsvara barnens upplevelse och på så sätt öka deras känsla av att vara förstådda. Detta kan i sin tur leda till ökad begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet och stärka känslan av sammanhang. (Jmf även Lindstein 1995).

Området *Känslomässig sjukdom* består av tre teman. Kemiskt beroende syftar till att ge kunskaper om alkohol, narkotika och andra beroendetillstånd. Våld i familjer och psykisk sjukdom/personlighetsförändringar syftar till att informera om dessa fenomen. Andra viktiga syften är också att skuldavlasta barnen samt att hjälpa barnen att förstå hur "sjukdomen" påverkar alla i familjen. Man har bland annat pratat om att det finns människor runtomkring oss som är sjuka samt om vad en känslomässig sjukdom är, hur olika det kan se ut och varför man blir sjuk. Man har också pratat om att det finns hjälp att få, att det inte smittar och att det inte är någons fel. Man har pratat om hur svårt det är att vara barn i familjer med föräldrar som är sjuka. Likaså har man pratat om saker som händer människor och som är svårt att bearbeta känslomässigt som krig, kriser, traumatiska upplevelser.

Man har lyft fram exempel som ledarna men också barnen själva har kommit med och man har använt sitt bildmaterial. Barnen har i detta tema haft många egna exempel från sin familj eller släkt som de velat prata om.

Tema *Familjen* syftar till att visa att det finns många olika familjesystem och familjekonstellationer och att det finns stress och problem i alla familjer. Barnen får lära sig att det inte är deras fel om familjen splittras och att det inte heller är barnens uppgift att lösa problem som uppstår i en familj. Temat syftar också till att lära barnen att alla familjer har regler men att reglerna kan se olika ut i olika familjer. Man försöker få barnen att plocka fram det positiva i vars och ens familj liksom att lära dem vad som gör att man känner sig speciell och älskad av sin familj. Positiva tankar och känslor kring sin familj kan vara till stor hjälp när barnen bygger upp sin självkänsla. Man kan i detta tema uppmuntra barnen till att göra släkträd och att få mer kännedom om sin familj och släkt så att de kan se att de själva är en del av olika sammanhang.

Tema *Risker och val* syftar till att lära barnen skillnaden mellan bra och dåliga risker och att man ibland måste våga ta risker för att kunna utvecklas. Barnen får lära sig att de har valmöjligheter och hur man gör bra val. Temat syftar också till att lära barnen att sätta fysiska och känslomässiga gränser samt att visa att man har möjlighet att be om hjälp och vart man i så fall kan vända sig. Genom olika övningar får barnen lära sig att våga lita på någon annan, att via rollspel träna på konkret problemlösning där olika ämnen och situationer tas upp t ex mobbing, snatteri m.m. Gruppen kan öva på att uttrycka konkreta önskningar och diskutera om det finns något som man skulle vilja förändra och hur detta skulle kunna gå till. Till detta tema hör också olika konfliktlösningsövningar.

Tema *Självkänsla* syftar till att ge varje barn en positiv förstärkning i att känna sig speciell och unik samt att hjälpa dem att se sina egna speciella talanger och kvalitéer. Andra syften är att ge barnen insikt i att även andra människor är speciella samt att hjälpa barnen att må bra och ha roligt tillsammans med människor och i situationer som finns i barnens naturliga omgivning. Barnen får träna på att utveckla sina sociala förmågor, speciellt i förhållande till att få vänner och att utveckla vänskap. Under detta tema arbetar man med att barnen ska kunna se positivt både på sig själv och på andra samt med att öka deras kroppsmedvetenhet. Man arbetar med övningar och lekar som ger kroppskontakt/beröring samt med att t ex göra självporträtt och rita av sin kropp. Barnen får prata om vad de är bra på, vad de skulle vilja bli bättre på och om situationer då de känt sig stolta. De får också öva sig i att ge komplimanger och göra övningar där man jämför likheter och olikheter.

Temat *Vardag i skolan* belyser områden som visat sig vara viktiga i barnens vardagliga tillvaro i och utanför skolan. Man har gjort olika övningar och använt filmer och bilder och att utgå ifrån. Man har till exempel använt en bild med ett slagsmål. Eleverna skall se på bilden och berätta vad de ser. Vad händer? Varför? Vad kan jag göra åt det? (Inget är rätt eller fel) Därefter ska de berätta hur de tror att det slutar. Vad händer sedan? Vem vill ha slagsmål? Vem vill stoppa bråket? Vem ser ut som en man kan lita på? Det är viktigt att eleverna kan läsa av sin omgivning och träna sig att uppfatta saker, stämningar osv. i sin omgivning. Under detta tema gör man också övningar om mobbing och annat utanförskap och hur man kan förhindra detta.

Tema *Social färdighet*. Här får eleverna träna sig i att lösa sociala situationer som alla hamnar i genom att sätta sig in i olika roller och situationer. Eleverna lär sig hur viktigt det är att närma sig andra på ett artig och trevligt vis. De lär sig också om demokratiska processer och att det är viktigt att tänka efter vad man själv vill. En övning kallas "Att be om något på ett bra sätt". Vad säger man till en vuxen som man inte känner om man vill be om något, en yngre person, en kompis etc. ? En annan övning "Vad är värst"? handlar om att rangordna olika påståenden och att värdera och ta ställning till dessa påståenden. Argumentationsövningar har eleverna gjort under sitt tredje år i CAP-grupp. Eleverna får varsin situation att utgå ifrån. Därefter ska de argumentera för sin sak och få de andra att ändra uppfattning.

När barnen blir äldre, i 5: an, får de också vara med och bestämma vissa saker. De röstar om en del övningar och saker som de ska göra t ex utflykter. En övning är "Att välja och rösta" då man gör val på riktigt sätt med röstsedel och kuvert. Man för en diskussion om hur man röstar och anledningen till det.

Tema *Krig*. Även detta är ett tema för tredje CAP - året. Alla eleverna med några få undantag har familjer som har upplevt krig på nära håll. Man pratar om krig och barnen berättar själva om sina erfarenheter. Man använder sig av bilder (tidningsurklipp) och berättar. Övning: se på bilder, samarbeta och göra ett

mindre collage. Svara på några frågor. Varför finns det krig? Hur har barn det i krigsdrabbade länder? Finns det några vinnare i krig? Kan krig någonsin vara befogat? När kriget är slut (om inbördes) kan man någonsin lita på varandra igen?

När man använder övningar förklarar barngruppsledarna övningarna mycket tydligt och förklarar också varför man gör dem.

Utflykter är en viktig del i arbetet för att barnen skall kunna se sin tillhörighet i ett större sammanhang och för att de skall få ta del av det utbud som finns runt omkring i staden Malmö. Man förbereder även här barnen noggrant på vad man ska göra, hur man ska transportera sig, vilka regler som gäller. Man lyssnar uppmärksamt på barnens frågor både inför utflykten och under tiden.

Insatsens mål

I projektbeskrivningen/insatsbeskrivningen beskrivs insatsens mål dels i termer av punktinsatser för barnen på skolan, dels i termer av att utveckla en metod anpassad till skolmiljön i Sverige.

Som en punktinsats har insatsen följande målsättningar:

- Motverka social utslagning och en ökad känsla av alienation
- Motverka våld och mobbing: barnen lär sig att respektera varandra, att ta ställning och säga ifrån
- Bryta den ovan beskrivna negativa trenden samt skapa positiva förebilder
- Förebygga vandalisering
- Bidra till en trygg inlärningsmiljö
- Främja ett aktivt medborgarskap och delaktighet

Som en del av metodutvecklingen har insatsen följande målsättningar:

- Bidra till att utveckla en pedagogik för barn i utsatta miljöer vilken går ut på att i största möjliga mån se och bekräfta barnen samt skapa en lugn miljö som möjliggör förbättrad inlärning för dem.
- Jämföra resultat med andra satsningar och utarbeta en metodik som är tillämpbar i utsatta miljöer
- Få personal på skolan intresserade av metoden så att fler barngrupper på olika nivåer startas.

Insatsens olika delområden

Tidsmässigt har insatsen till största delen bestått i de regelbundna **CAP-gruppträffarna** vilka beskrivits ovan. Under det senaste läsåret ht 06 – vt 07 var insatsen fullt utbyggd, vilket inneburit att sex barngrupper varit i verksamhet hela året (2 i åk 3, 2 i åk 4 och 2 i åk 5).

Därutöver har barngruppsledarna arbetat med **konflikthantering**. I innehållet i CAP - metodiken finns naturligt teman som hur man är en god kamrat och hur man löser konflikter. Detta har under åren aktualiserats vid ett flertal tillfällen. Dels har ledarna blivit uppsökta av enskilda barn dels har de varit i närheten då det uppstått konflikter. Ibland har lärare bett dem om hjälp vid konfliktsituationer. En del barn har det otryggt hemma, på gården och även i skolan och den instabiliteten leder lätt till att konflikter uppstår. Alla konflikter går att lösa och det viktiga är att man som vuxen tar tag i konflikterna och visar möjliga vägar för att lösa dem. Barnen behöver se sambanden för att kunna lösa sina problem. De behöver se att saker och ting inte bara händer utan att också se vad som är orsak och verkan och hitta redskap för att kunna lösa konflikten. Detta har de fått hjälp med av barngruppsledarna samt av skolans kurator.

Tjejgrupper har kommit att bli en del av ledarnas arbete och dessa initierades av att de och kuratorn uppfattade att tjejerna ständigt var underordnade killarna i klassrummet och att de skulle må bra av att få ett eget forum. Flickorna från varje klass i årskurs tre har träffats tillsammans med barngruppsledare vid 6-8 tillfällen. Ibland har kuratorn även deltagit. Vid tiden för dessa träffar har läraren haft andra aktiviteter med killarna i klassen. Syftet i tjejgrupperna liksom i CAP-grupperna har varit att utveckla empatin och kamratskapet, att hjälpa barnen till goda val och att hantera konflikter samt att stärka självkänslan. Innehållet har likheter med CAP-grupper men är inte lika ritualiserat. Deltagarantalet blir också större för man har tagit en klass i taget, vilket innebär 10-12 flickor. Denna verksamhet har under år två och tre utvecklats till att även arbeta på motsvarande sätt med **killgrupper** där behovet så har påkallat.

Stöd till enskilda elever eller grupper av elever. När man bedriver denna typ av barngruppverksamhet får man räkna med att ha vissa individuella kontakter med en del barn som deltar i grupperna. Dessa är oftast av tillfällig karaktär. För några av barnen har ledarna haft mera regelbunden kontakt och vid något fall har denna övergått till att barnet slutat i gruppen och haft individuell kontakt med barngruppsledarna. Ett barn från ursprungskullen har också valt att sluta i barngruppen och får annan professionell hjälp. Vartefter som insatsen fortlöpt har nya individuella kontakter tillkommit.

Läroarstöd. Ett flertal lärare har bett om hjälp med olika konfliktfyllda situationer men också med att själva få redskap för att kunna hantera detta smidigare. Barngruppsledarna och kurator, har satt ihop ett program med råd och tips om konflikthantering och kamrattstöd som de successivt informerar de olika lärarlagen på skolan om. Men det kanske mest effektiva sättet att föra denna information vidare är genom att i handling visa hur det kan gå till, vilket innebär att lärarna också är delaktiga när barngruppsledarna och barnen hanterar aktuella konflikter.

Lokalmässigt har ett **CAP-grupprum** inrett i ett normalstort klassrum som ligger mitt i huskroppen. I ena delen av rummet finns ett långt bord med stolar runt om där man kan skriva och rita. Där sitter man också när man fikar.

I andra delen av rummet finns tio nätta, sköna fåtöljer med färggranna kuddar, några sittsäcker, hyllor, bandspelare etc. På väggarna hänger anslag med gruppernas överenskomna regler samt gemensamt gjorda teckningar och foton från utflykter. Här finns också planscher som tillhör olika teman i själva CAP-metodiken. Direkt innanför dörren sitter en liten blackboardtavla. Där ritas varje barn in sitt ansikte (glad, ledsen eller neutral mun) både när gruppen börjar och när grupptiden är slut.

Studiens syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är dels att följa och beskriva CAP-insatsens påverkan på barnen och deras utveckling under de tre åren, dels att följa insatsens eventuella påverkan på skolmiljön. Då insatsen är utformad som en process på tre år i olika årskurser är en del av syftet med hela utvärderingen att följa denna process under de tre åren. Några av målsättningarna i projektbeskrivningen är inte möjliga att utvärdera under denna tid. Till exempel skulle målet ”att motverka social utslagning och en ökad känsla av alienation” kräva en effektstudie efter betydligt längre tid än tre år. Då min finansör, BRÅ (brottsförebyggande rådet), endast kunnat garantera medel ett år i taget har jag i samarbete med insatsens samordnare kommit fram till att undersöka ett mindre antal aspekter som insatsen har möjlighet att ge effekt på under denna tidsrymd.

När det gäller insatsens målsättning att utgöra en punktinsats för de barn som har de sämsta förutsättningarna har jag identifierat följande undersökningsfrågor. Dessa frågor är konkretiseringar av några av insatsens mål.

- Finns det tecken på att barnen har lärt sig att respektera varandra?
- Finns det tecken på att barnen har lärt sig att säga ifrån och ta ställning?
- Har barnen själva blivit positiva förebilder, alternativt har de fått positiva förebilder?
- Har inlärningsmiljön blivit tryggare?

När det gäller insatsens metodutvecklande målsättningar har jag identifierat nedanstående frågeställningar.

- Hur har metodiken anpassats till skolmiljön?
- Hur har metodiken anpassats till s.k. ”utsatta miljöer”?²
- Hur har informationen om insatsen spridit sig till resten av skolorganisationen?

²med utsatta miljöer avses här miljöer som definieras som socialt belastade och segregerade

Undersökningsmetod

De undersökningsmetoder jag har använt mig av har till viss del följt och varit beroende av insatsens process. Detta har bland annat inneburit att jag har rättat min närvaro i elevgrupperna efter vad barngruppsledarna har ansett vara bäst för barnen och insatsen. Initialt var tanken att jag efter att de båda CAP-grupperna hade formerats och kommit igång skulle delta i dem med jämna mellanrum. Dock insjuknade den ena av ledarna för andra gången på kort tid och blev helt sjukskriven för obestämd tid. De bägge grupperna delades upp i fyra grupper för att göra dem hanterbara för endast en ledare. Detta, samt att det under en period fanns en vikarierande gruppledare, innebar att mitt inträde i grupperna uppsköts ytterligare. Det var först under vårterminen-05 som jag kunde påbörja mitt deltagande som *observatör* i CAP-grupperna. Dock utformade jag redan vid gruppstart en *mall för dagboksförande* (bilaga 1) med vars hjälp ledaren/ledarna efter varje grupptillfälle fört utförliga anteckningar. Detta har varit en kontinuerlig och viktig metod för dokumentationen av CAP-grupperna under alla tre år. Jag har koncentrerat mina deltagande observationer till de båda elevgrupper som började i CAP hösten -04 i syfte att underlätta kommande intervjuer med dem. Jag ville inte vara en ”främmande fågel” för dem inför de tänkta intervjuerna vid projekttidens slut.

För att lära känna barnens skolmiljö deltog jag initialt i de fyra klassernas lektioner, raster och lunchraster både i rollen som observatör och emellanåt som extraresurs. Jag strävade efter att smälta in och anpassa mig till respektive lärares undervisningsstil och till vad som fanns på schemat. Det kunde innebära att jag satt tyst och lyssnade likt de övriga eleverna, att jag följde med några barn till biblioteket, att jag gick runt och lyssnade på elever som läste högt för mig ur sin läsebok eller att jag hjälpte till så gott jag kunde med att svara på elevers frågor när de hade behov av hjälp. Jag har fört *fältanteckningar* efter alla dessa besök, men undvikit att anteckna i situationen. Jag har vid mina besök också tagit och fått många tillfällen till samtal med både läraren och många elever. Jag har också vid första läsårets slut *intervjuat* dessa fyra klasslärare samt upptagit intervjuerna på band.

Därutöver har jag gjort bandinspelade intervjuer med rektor, biträdande rektor, handledaren för CAP-insatsen samt med barngruppsledarna vid ett flertal tillfällen. Jag har även gjort korta *gruppintervjuer* efter första året med barnen i CAP-grupperna, samt individuella intervjuer med samma barn efter tre år.

Jag har också varit *deltagande observatör* i tjejgrupper som barngruppsledaren haft med flickorna ur de fyra 3: e klasserna samt deltagit vid två av stadsdelsfullmäktiges möten, samt ett styrgruppsmöte.

Teoretisk utgångspunkt

Ett teoretiskt perspektiv som tydligt framkommer i denna verksamhet och i barngruppsledarnas och metodutvecklarens sätt att uttrycka sig är det salutogena perspektivet. Grundläggande i detta perspektiv är att fokus riktas mot det som är friskt och positivt i motsats till att, som i det patogena perspektivet, rikta uppmärksamheten mot faktorer som är negativa och sjukdomsframkallande. Det salutogena perspektivet uppmärksammar de faktorer som bidrar till hälsa. Aktuella frågor för denna studie är om och hur CAP-insatsen bidrar till barnens känsla av sammanhang samt hur ”hälsobringande” faktorer kommer till uttryck i denna pedagogiska verksamhet?

Utsatta miljöer, som t ex miljön i det aktuella området Herrgården, kännetecknas bl.a. av stressande faktorer som utanförskap, arbetslöshet, fattigdom. Aaron Antonovsky (1991) medicinsk sociolog och professor var den som myntade begreppet salutogenes, vilket fokuserar på hälsans ursprung. Antonovsky har genom sin forskning visat på hur barn och vuxna med en ökad känsla av sammanhang (KASAM) kan förebygga stress och ohälsa. Många av barnen i CAP-grupperna växer upp i och är präglade av en stressande miljö och i denna rapport kommer jag att referera till Antonovskys teorier vid genomgången av empirin. Nedan gör jag en beskrivning av de viktigaste utgångspunkterna i hans teori.

Antonovskys definition av KASAM är följande:

Känslan av sammanhang är en global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomträngande och varaktig men dynamisk känsla av tillit till att (1) de stimuli som härrör från ens inre och yttre värld under livets gång är strukturerade, förutsägbara och begripliga, (2) de resurser som krävs för att man skall kunna möta de krav som dessa stimuli ställer på en finns tillgängliga, och (3) dessa krav är utmaningar, värda investering och engagemang. (Antonovsky 1991, sid. 41)

Antonovsky definierar tre teman vilka han betraktar som de centrala komponenterna i KASAM; begriplighet (1), hanterbarhet (2) samt meningsfullhet (3). (Parenteserna refererar till parenteserna i den citerade texten ovan).

Begriplighet syftar på i vilken utsträckning man upplever inre och yttre stimuli som förnuftsmässigt gripbara/förutsägbara, som en information som är strukturerad, sammanhängande och tydlig snarare än kaotisk, oordnad och oförklarlig. Om man har en hög känsla av begriplighet förväntar man sig att de stimuli som man kommer att möta i framtiden är förutsägbara, eller att de när de kommer som överraskningar, åtminstone går att ordna och förklara.

Den andra komponenten *hanterbarhet*, syftar på i vilken utsträckning man upplever sig ha resurser (egna eller tillgängliga via andra som man känner att man kan lita på) till förfogande för att möta de krav som ställs på en. Om man har en hög känsla av hanterbarhet så kommer man inte att känna sig som ett offer för

omständigheterna eller att tycka att livet behandlat en orättvist. Man har en tilltro till att kunna bemästra situationen.

Meningsfullhet står som den motiverande komponenten i KASAM- begreppet. Den syftar på engagemang och delaktighet, i vilken utsträckning man känner att livet har en känslomässig innebörd som är värt ett engagemang och en satsning även vid svårare utmaningar. (Antonovsky, 1991)

Människan har olika sätt att hantera spänning och stress och Antonovsky använder sig av begreppen GMR – generella motståndsresurser och GMB – generella motståndsbrister för att beskriva dessa faktorer. Vissa forskare (Broberg 2003, Claezon 1996, 2004, Klefbeck & Ogden 2003) använder begreppen friskfaktorer/skyddsfaktorer respektive riskfaktorer som benämning för liknande fenomen. Det viktiga är att fokusera och förstärka de generella motståndsresurserna och Antonovsky tänker att det rör sig om egenskaper, fenomen och relationer (alltså både individ- och omgivningsfaktorer) och att dessa är intimt sammanlänkade med begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Detta innebär, åtminstone på ett teoretiskt plan, att vi kan förvänta oss att de tre komponenterna är ouplösligt sammanflätade menar Antonovsky. Det finns hos Antonovsky också en stark betoning av att påverkan också sker på gruppslig och kulturell nivå. Han menar t ex att om föräldrarna har en stark KASAM så är det troligt att detta också formar barnets livserfarenheter så att dessa leder i samma riktning. Detta skulle kunna appliceras på uppväxtmiljön i ett vidare perspektiv och betyda att även i en pedagogisk verksamhet som CAP-grupper på Rosengårdsskolan skulle gruppens specifika KASAM kunna ha betydelse för de individuella medlemmarnas utveckling. Hans grundtanke är att människor med hög känsla av sammanhang har särskilt goda möjligheter att hantera stressande situationer, händelser och dylikt så att de snarare leder till utveckling än utökad stress och ohälsa.

I en verksamhet som denna bör strävan vara att på ett individuellt plan identifiera, lyfta fram och förstärka de salutogena/skyddande faktorer som barnen uppvisar. Ju fler skyddande faktorer man har desto större chans har man att utveckla en god psykisk hälsa även som ”riksbarn”. Dock skulle jag hellre vilja beskriva barnen i detta område som barn som lever i en riskutsatt miljö. På liknande sätt bör man göra på det kollektiva planet, i gruppen, i klassen, på skolan. På det organisatoriska planet bör man sträva efter att göra verksamheten optimalt begriplig, hanterbar och meningsfull för alla som deltar och är verksamma i den.

Fortsatt framställning

I närmast följande avsnitt gör jag en beskrivning av urvalsförfarandet samt olika personers delaktighet i detsamma. Därpå följer avsnitt om hur strukturen har kommit att se ut under de tre projektåren på Rosengårdsskolan. I avsnittet därefter följer den empiriska redovisningen av intervjuer, observationer och fältstudier. Slutligen ett avsnitt med mina sammanfattande slutsatser och sist ger jag några synpunkter inför framtiden.

Urval av barn till CAP-grupper

Urvalsförfarandet till dessa grupper i skolan blir annorlunda än till grupper inom t ex socialtjänsten där de i huvudsak är till för barn som lever i dysfunktionella familjer. I urvalet till barngrupper i skolan ser man uteslutande till barnen i deras skolsituation och vad de behöver.

I projektbeskrivningen uttrycks målgruppen på följande sätt:

Eleverna. Den direkta elevmålgruppen för insatsen är ca 16 barn från årskurs 3-5 (på Rosengårdsskolan) som växer upp under speciellt svårartade förhållanden på Herrgårdsområdet. Insatsen eftersträvar att bryta den negativa trenden på skolan genom ett riktat stöd under tre år innan högstadiet påbörjas vilket gör högstadiet på Rosengårdsskolan till den egentliga elevmålgruppen.

I traditionella CAP-grupper sker urvalet av barn i huvudsak beroende av hur det ser ut i deras familj, dvs. att där finns en definierad omsorgssvikt beroende på tex missbruk, våld, psykisk problematik. CAP-insatsen på Rosengårdsskolan är snarare motiverad av områdets beskaffenhet och invånarnas behov. Generellt är miljön på Rosengård och i Herrgårdsområdet förhållandevis udda och extrem både i fysisk och i social bemärkelse. Som tidigare redovisats kommer invånarna från världens alla hörn och många har med sig sorg, separation, tortyr och krigsupplevelser i bagaget. Som en lärare uttryckte det: "Jag har hela världen i klassrummet." Föräldrarna har ofta många barn att ta hand om, man är kanske ensam om en stor försörjnings- och uppfostringsbörda, där finns en problematik utifrån fattigdom, utanförskap, arbetslöshet. Det är sådana faktorer som många av barnens föräldrar har gemensamt. Det är faktorer som lätt leder till en stressande miljö på olika sätt och som också präglar barnen som växer upp här. Det enskilda barnets familjesituation är dock inte en faktor som ingått i kriterierna för urval till barngruppen utan det som i stället är gemensamt för barnen är att de går på samma skola och att de ska lära sig något tillsammans.

Kriterier för urval.

Programmet är tänkt att kunna ge vinster till alla barn oavsett bakgrund. Man vill ha med många av de barn som CAP ursprungligen är tänkt för, nämligen de tillbakadragna barnen som inte syns och hörs så mycket och som gärna försvinner i stora stökiga klasser, och där man som lärare inte heller har möjlighet att uppmärksamma de barnen så mycket. Även mera utagerande och "stökiga" barn kan finnas med, fast inte i en majoritet.

Tanken är att få de tysta och tillbakadragna barnen att växa, ta för sig och bli mera tydliga. Dessa barns symtom som blygsel, duktighet, att ständigt göra sig till tolv för allt och alla, att inte koppla av, att inte våga ta för sig, att inte göra något väsen av sig upplevs av omgivningen för det mesta inte som obehagliga symtom. Barnen behöver extra mycket hjälp dels därför att de har något som behöver stärkas, bli tydligt, men också för att de på grund av sin framtoning

sällan uppmärksammas. Man jobbar sällan förebyggande vare sig i skolan eller inom socialtjänsten utan hjälper/uppmärksammar dem som redan har utvecklat ett osocialt beteende. Om antalet tydliga barn växer d v s de som är bra kamrater, goda förebilder och konfliktlösare, så får den lilla gruppen av utagerande barn betydligt reducerat utrymme. Det blir som ringar på vattnet, att ju fler barn som vågar vara tydliga och säga ifrån, som har en kamratlig hållning, är solidariska och rättvisa desto mera självklart skapas ett klimat och en attityd där det destruktiva beteendet inte har någon möjlighet att ta överhanden. De positiva krafterna är så många flera och starkare. Detta är CAP-insatsens intention enligt metodutvecklaren och barngruppsledarna.

Tillvägagångssätt - information till eleverna

Barngruppsledarna gav, under vårterminen -04, information till de fem klasserna i årskurs två. Informationen var mycket översiktlig och handlade i stora drag om att skolan skulle starta elevgrupper/barngrupper samt att inte alla barn kunde vara med. Ledarna berättade att grupperna var till för att alla skall få det bättre tillsammans. De berättade att de skulle göra övningar, att det kunde bli utflykter och så vidare och att barnen som blev uttagna skulle få information med hem av ledarna.

När sedan höstterminen börjat gavs ny information till samtliga elever i årskurs tre. Då berättade man också vilka barn som hade blivit uttagna och att detta hade skett genom lottning. Nio flickor och sju pojkar tillhörde gruppen uttagna barn. Dessa barn delades i två könsblandade grupper med åtta barn i varje grupp. Många fler barn hade gärna velat vara med i dessa elevgrupper.

De följande två åren har i stort samma tillvägagångssätt använts vid rekrytering av barn till dessa grupper. Även om elevantalet och därmed antalet parallellklasser minskat på skolan så har antalet barn till dessa CAP-grupper varit konstant.

Lärarnas delaktighet

De berörda klasslärarna har en aktiv del i urvalsprocessen, då de är den personalkategori som känner sina elever allra bäst. Lärarna blir informerade av ledarna om syftet med hela insatsen men också om vilka barn som är mest lämpade för att ingå i barngrupperna. Ledarna är ofta ute på rasterna med barnen men de är också med inne i klassrummen på lektioner och lär på så vis känna barnen i både klass- och rastsituationer. Med detta underlag diskuteras gemensamt framförslag till elevurvalet. Från höstterminen -06, när insatsen var fullt utbyggd, var det sammanlagt tolv klasslärare som var direkt involverade i CAP-verksamheten.

Information till föräldrarna

Rektorer och ledare har gemensamt kommit fram till att ge föräldrar information på samma sätt som man gör med andra aktiviteter som arrangeras i skolans regi. Man skriver alltså ett brev till samtliga utvalda barns föräldrar. I detta brev informeras om att skolan startar elevgrupper/barngrupper i årskurs 3 och tre år

framåt, att deras barn blivit utvalt och erbjuds att delta i denna grupp, att det skall ske helt på skoltid, vilka dagar och tider samt att föräldrarna är välkomna att kontakta ledarna för mera information.

Hittills under dessa första tre år är det endast en förälder som tagit kontakt med rektorn och som inte har velat att barnet skall gå i CAP-grupp. För övrigt har inte rektorn själv haft kontakt med föräldrar till CAP-eleverna men hon vet att barngruppledarna har kontakt med en del av dessa elevers föräldrar. (intervju 2007)

Struktur under första året

Insatsen grundar sig på att två utbildade barngruppsledare leder verksamheten. Dessa är utbildade enligt det program och utbildning som metodutvecklaren/handledaren har utformat och leder sedan många år tillbaka. De två socialarbetarna anställdes och påbörjade sitt arbete på Rosengårdsskolan i slutet av vårterminen -04. Tyvärr var den ena av dessa sjukskriven under större delen av det initiala arbetet. Trots detta användes den första tiden till rekrytering av barn och förankring hos främst elever och den berörda skolpersonalen.

Det egentliga arbetet med barngrupperna påbörjades i mitten av september men på grund av ovan beskrivna omständigheter samt att sjukskrivningen fortsatte nästan hela första verksamhetsåret, leddes insatsen i princip av endast en ledare under det första verksamhetsåret, bortsett från ungefär två månader i början av vårterminen då en vikarierande barngruppsledare tjänstgjorde. Detta innebar att gruppkonstellationen tidvis bestod av könshomogena grupper samt att dessa periodvis träffades hälften så ofta som det var tänkt.

Trots den besvärliga situationen med halverat gruppleaderskap lyckades ledaren hålla fast vid metoden och det formaliserade sättet att arbeta i CAP grupper. Barnen har, i jämförelse med vanliga CAP grupper mött endast en gruppleadare (med några undantag). Ledaren hade ett mycket tungt ansvar men klarade det mycket tack vare en tät handledning. Målsättningen är att CAP-grupperna skall vara könsblandade och första årets periodvisa uppdelning i könshomogena grupper var en tillfällig lösning i den situation som uppstod. Barnen behöver lära sig mer om samhället och demokratin i Sverige och då är det viktigt att aktivt hjälpa barnen att närma sig varandra över könsgränserna. Detta är något som man kommer att behöva lägga mycket kraft och energi på både i CAP-grupperna och i den övriga skolverksamheten.

Struktur under andra och tredje året.

Under andra verksamhetsåret har den tidigare sjukskrivna ledaren återkommit, först på halvtid men hon har senare successivt ökat sin tjänstgöringsgrad till att i slutet av perioden utgöra full heltidstjänstgöring. Detta har inneburit att inne-

håll, gruppstorlek och antal tillfällen har kunnat fungera som det ursprungligen var tänkt.

I mitten på tredje verksamhetsåret stod det också klart att insatsen blivit permanentad. Detta beslut togs av stadsdelsfullmäktige inför det nya budgetåret och var mycket glädjande för samtliga involverade.

Erfarenhet efter ett respektive tre års verksamhet

Följande avsnitt bygger på bearbetning och analys av de intervjuer jag gjort med fyra klasslärare, två kvinnliga och två manliga, samt intervjuer med skolans rektor, biträdande rektor, metodutvecklaren/handledaren samt barngruppsledaren – samtliga kvinnor. Barngruppsledarnas/ledarens dokumentation av dagboksanteckningar har också varit ett underlag. Till en del bygger det även på mina egna fältanteckningar under första året samt på de korta gruppintervjuerna jag gjort med eleverna (11 av 16) i CAP-verksamheten.

I denna rapport har jag valt att kalla lärarna för Anders, Boris, Caroline och Daniella. Rektor och biträdande rektor benämns med deras tjänstetitlar. Metodutvecklaren är även handledare för barngruppsledaren/ledarna och i de fall där denna funktion är i fokus använder jag ordet handledare. Barngruppsledaren Anette benämner jag vid funktionen utom i de fall som hennes namn används i citat. Barnen har alla fått fingerade namn.

Respekt för andra och varandra

Att bli respektfullt bemött och att känna respekt för andra människor är faktorer som är viktiga för alla människor. Det är också ett av de uttryckta målen i projektbeskrivningen.

Läraren Anders beskriver att två av pojkarna i hans klass som går i barngruppen är mycket angelägna om att gå till gruppen och är lugna när de kommer tillbaka därifrån. De beter sig mot kompisar på ett helt annat sätt nu än tidigare och den ene har helt slutat bråka med kompisar. Dessa pojkar har med Antonovskys sätt att se det utvecklat (åtminstone i detta avseende) sin känsla av sammanhang. De har aktiverat sina motståndsresurser och förmår nu motbalansera den yttre miljöns oordning. Deras sätt att bete sig tyder på att de uppfattar sin omgivning som ordnad och begriplig och då beter de sig också i linje med denna uppfattning.

Det faktum att barngruppdeltagandet har utökat förmågan till ett mera respektfullt förhållningssätt hos dessa båda pojkar, vilket också har fått återverkningar för deras klass, får följande citat från Anders åskådliggöra.

När de transporterar sig mellan olika områden i skolan är det skillnad på dem och på många av mina andra elever. De här två ruser inte och gapar och skriker utan de kommer in lugnt och fint. Och kommer de för sent så knackar de på dörren. Även om vi har pratat om sådana saker i klassen – så gör de andra eleverna så

ändå – det är därför man märker en förändring på dessa två. Det är som att de har lärt sig vanligt hyfs, de har lärt sig det och de gör det också. De har tagit till sig det. (Lärare Anders)

Läraren Boris beskriver Maryam som den ”största vinnaren” av deltagarna i hans klass. Maryam har haft relationsproblem, vill gärna bestämma och har haft många konflikter med andra och tolkade både omgivning och situationer negativt i relation till henne. Hon har förändrat sig väldigt mycket, har blivit mer harmonisk, lugnare i sinnet, har inte längre behov av att synas och höras och hävda sig hela tiden. Barngruppsledaren bekräftar denna bild och tror att grupp-deltagandet gett Maryam en tydlig struktur samt tillit till både ledaren och till de andra barnen i gruppen. Biträdande rektor har också uppmärksammat denna flickas förändring och ser det som att flickan blivit lugnare, har hittat sin plats och har nu en förmåga att ta för sig men på ett mera socialt respektfullt och acceptabelt sätt.

Boris framhåller också att tjejgruppträffarna som barngruppsledaren och kuratorn haft i klassen har bidragit mycket till en ökad respekt mellan dem som kamratgrupp. Tidigare intrigerade de mycket men träffarna har hjälpt till att få bukt med deras ”tissel-tassel”.

Att CAP-programmet innehåller ett lärostoff och att barnen får ta del av många andra barns erfarenheter och tankar kring detta kan bidra till en nödvändig externalisering av en personlig erfarenhet eller problem. Det kan också medverka till möjligheten till internalisering av nya tankegångar, handlingsmönster och till bearbetning av egna svårigheter. Barngruppsledaren uppfattar att nedanstående barn Emma, har haft stor nytta av att just höra andra barns erfarenheter av gränser, struktur och regler i sina liv.

Emma skulle man kunna kalla för ett ”bortskämt” barn som får mycket kärlek hemma men inga gränser. Hon har inte förändrats speciellt mycket men jag uppfattar att det fungerar bra för henne i barngruppen, att hon får gränser men också stöd där. Förra året hade hon nervösa sammanbrott men det har hon inte haft i år. (Lärare Caroline)

Personlig styrka och ställningstagande

Ett av kriterierna för urval till CAP-gruppen är att fånga upp de tillbakadragna barnen, de som inte syns och hörs så mycket. Viktigt är att hjälpa dessa barn att finna en styrka i sig själva för att våga synas, ta egen ställning och för att kunna säga nej. Amina och Safija tillhör denna kategori och de har enligt både läraren och barngruppsledaren utvecklats på ett mycket positivt sätt, de är spontana, hjälpsamma och goda kamrater.

Amina och Safija kom med i gruppen därför att de var tysta och blyga och det har hänt massor med dem, de är som alla andra nu. Det är jättestor skillnad. De gjorde eller sa inget spontant förut, man fick dra ur dem svar. Safija kunde inget när hon började ettan, men nu har hon lärt sig väldigt mycket och har kämpat och gjort mycket själv. (Lärare Boris)

Ahmad och Juliana i Carolines klass tillhör samma kategori barn och enligt läraren är båda lite öppnare nu och Juliana kan numera säga ifrån vilket hon aldrig gjorde tidigare, något som läraren uppfattar som mycket bra och en positiv utveckling. Även barngruppsledaren bekräftar denna utveckling och ser bäge som en stor tillgång i gruppen. Juliana kan till och med tillåta sig vara lite busig nu vilket är en stor skillnad från tidigare då hon alltid var mycket skötsam i sin roll.

Bashaer beskrivs också som ett tystlåtet barn men, som enligt sin lärare Daniela, har utvecklats mycket. Hon har en bit kvar, men vid en jämförelse med var hon befann sig när hon började klassen tidigare under läsåret så har utvecklingen varit mycket stor. Läraren ser det som att gruppdeltagandet för hennes del bidragit mycket till att hon vågat prata och säga vad hon tycker och tänker, kanske beroende på att det är en så pass liten, trygghetsskapande grupp. Även barngruppsledaren bekräftar denna bild av Bashaers tystlåtna personlighet men också av att hon gjort stora framsteg och till och med visat fram en spontan sida.

Barngruppsledaren lyfter fram ytterligare två barn, Sonia och Fatmah, som tydligt visat på en utveckling vad gäller förmågan att säga nej, ta ställning och hävda sin plats gentemot andra.

Att vara goda kamrater – positiva förebilder

Naturligtvis blir ledaren för en sådan här verksamhet en förebild för barnen som deltar. Därtill kommer de i själva programmet uppsatta gruppreglerna, vilka gruppen gör upp tillsammans, och som kan vara ett stöd för just utvecklande av gott kamratskap. Gruppreglerna i dessa grupper har sett ut som följer: 1) lyssna på varandra 2) respektera varandra 3) det vi säger här stannar här 4) inte avbryta varandra 5) komma i tid 6) vara snälla mot varandra 7) räcka upp handen om man vill säga någonting. Dessa regler har suttit på en stor tavla i CAP-rummet och man har regelbundet återkommit till dem, speciellt i början innan alla barnen införlivat dem.

Läraren Anders har märkt skillnad hos Omar som hjälper kompisar på ett sätt som han inte alls gjort tidigare och numera är Omar och den andre barngruppskillen Ali "kompisar på rätt sätt".

Anders menar också att den speciella tjejgruppen som barngruppsledaren haft med flickorna i hans klass har gjort stor nytta för dem. Han menar att flickorna nu pratar med varandra på ett annat sätt och är kompisar i hela gruppen. Det

innebär också att en flicka som varit extra utsatt av de andra nu har kommit att må bättre. De kan nu jobba ihop allesamman enligt läraren.

Liknande erfarenheter har Boris. Innan flickorna i klassen hade sina tjejträffar med barngruppsledaren och kuratorn intrigerade de mycket med varandra men numera kan de leka i olika konstellationer utan att ha fasta grupper och det är heller ingen som är utanför.

Även Caroline har positiva erfarenheter av tjejgruppträffarna och hon menar också att detta haft betydelse för klassen som helhet.

Att Anette och Victora (vik. Barngruppsledare) har haft tjej-snack/tjejgrupp har haft stor effekt för klimatet i klassen, speciellt bland tjejerna. Det var stora problem mellan några starka flickor och de andra. I tjejgruppen pratade de om kamratskap, regler osv. och jag gjorde liknande med killarna. Alla tjejerna gjorde upp ett gemensamt kontrakt och två av dem gjorde upp ett speciellt kontrakt med mig som vi kan ta fram emellanåt vid behov. Det har hänt mycket och blivit mycket bättre, flickorna har lugnat ner sig betydligt. (Lärare Caroline)

De barn i Carolines klass som deltar i barngruppen kan på ett annat sätt än andra själva säga till klasskamraterna att vara tysta för att de stör de andra. Hon tycker det är bra att de tar det i sina egna händer utan att först behöva gå till henne som lärare. De tänker ett steg längre och agerar på ett bra sätt menar hon. Speciellt två av pojkarna Metush och Mosa gör det ofta – försöker lugna ner och prata med sina kompisar.

Idag senast när det blev bråk, då gick Metush och Ahmad själva och försökte stoppa dem som bråkade. Det har jag märkt här i klassen många gånger och det tror jag att dom har fått både genom samtal här i klassen men också genom samtal med Anette i den gruppen. (Lärare Caroline)

Vissa barn har redan ledaregenskaper som man gärna vill förstärka och premiera genom deltagandet i CAP-gruppen. Jaser som går i Daniellas klass är en sådan ledarfigur som alla har sett upp till. Läraren beskriver honom som försynt och försiktig och som en kille som har svårt för att prata om sina känslor. Han och hans kompis Hussein, som också går i barngruppen skulle mycket väl kunna gå över på ”fel” väg enligt barngruppsledaren. Bägge är ledarfigurer och idag vet de vad som är rätt och fel men det gäller också att de håller sig på den vägen och att de inser att de själva har valmöjligheter samt att de gör goda val. Än så länge har de hållit sig på den rätta banan. Läraren beskriver Hussein som väldigt godhjärtad, hjälpsam och mån om andra i klassen men annars ganska slutna i relation till vuxna som han inte känner väl. Även om bägge två fortfarande hamnar i konflikter emellanåt så är det inte svårlösta sådana. Läraren beskriver också att hon med lätthet kan referera till vad de pratat om i barngruppen och få

dem att tänka till och backa tillbaka. Deltagandet har påverkat dem positivt, Jaser har blivit klokare och omtänksammare och Hussein har blivit mycket mjukare enligt läraren. Läraren ser dem allt oftare stoppa bråk och konflikter mellan andra killar och tror att de på detta sätt också är positiva förebilder för andra barn. Det har även blivit tydligare att alla i klassen griper in och stoppar upp bråk, inte så mycket i ord men i handling.

Tryggare inlärningsmiljö

Att även små förändringar i skolvardagen kan utgöra en skillnad som är viktig och märkbar får följande citat från Boris visa.

Jag vågar nog påstå att det påverkat/smittat av sig i klassen att dessa fyra gått i CAP-gruppen. Allt handlar om empati i slutändan och det är de jätteduktiga på. Viktigt är också att de lär känna andra barn från andra klasser. (Lärare Boris)

Caroline beskriver att Sonia tidigare ofta var utsatt för en kille som var mycket elak mot henne. Det har han helt slutat upp med nu och läraren menar att denna stora förändring har skett i samband med att Sonia har vuxit. Dels får hon mera uppmärksamhet, känner sig sedd och tycker det är jätteroligt i barngruppen och dels är hon mera trygg med läraren. I början av läsåret hade Sonia mycket frånvaro, vilket hon aldrig har numera. Sonia är nu glad och trygg men hon har också kämpat mycket för det enligt läraren.

Hela klassen rent generellt har utvecklats jättemycket under läsåret från att ha varit strul och bråk varje dag till nu, säger Caroline. Visst händer det nu också men inte alls i den utsträckningen och om man har en sån klass då måste man gå och få hjälp tycker Caroline. Detta har också läraren gjort, vilket understöts av biträdande rektor.

Caroline har genom denna hjälp lyckats med klassen, de har fått det mycket lugnare, de har fått arbetsro och man håller ihop i klassen och andra barn vågar säga till den som bråkar. Caroline och Anette jobbar lika, de har en respektfull och vänlig ton till barnen. (Bitr. rektor)

Enligt rektorn är det så att lärare mer och mer kommer till barngruppsledaren när de behöver hjälp. Hon är ofta ute på raster och allt hon gör eller ser informerar hon berörda lärare om. Det är en del av hennes metodik att hon alltid kopplar tillbaka till lärarna. Detta leder i en förlängning till ett tryggare arbetsklimat, menar rektor, som också får avsluta med ett citat som relaterar till att man trots de goda resultaten under året endast haft halv kapacitet mot vad som från början var tänkt.

Vi har något som är rätt så unikt och om de dessutom hade varit två ledare hade det varit ännu bättre. Ännu flera direkta hanter-

ingar av konflikter, de hade kunnat jobba ännu mera mot mobbing, kamrattstödande, flera tjejgrupper och mera förebyggande. Många av insatserna är ju när det redan har skett. (Rektor)

Ökad självkänsla

Flera forskare, däribland Antonovsky (1991) har påvisat att positivt självförtroende har en salutogen/hälsobefrämjande betydelse. Det kan innebära att man har en större ansvarskänsla, öppenhet och en mer aktiv attityd till tillvaron. Detta kan uppnås genom att arbetet i gruppen i sig är självförtroendeskapande t ex genom att barnen får höra att de själva är värdefulla personer och att de får lära sig att själva bekräfta andra som värdefulla.

Ali är en lågpresterande kille som försökt hävda det på olika sätt. Nu har han blivit kompis med Omar en annan kille från klassen som också går i CAP-gruppen, har börjat spela fotboll och levt upp genom detta nya som hänt honom. Omars utveckling är även den mycket positiv enligt deras lärare Anders.

Jag tror att sådana insatser behövs överallt, men det behövs ännu mer här på skolan. Jag har ännu flera barn i klassen som skulle behöva det för att stärka sin egen självkänsla och sin position i klassen. (Lärare Anders)

En som det hänt mycket med vad gäller självkänslan är Sonia, en tyst, försynt, flicka som inte gör mycket väsen av sig. Hon är ganska svag i skolan men en kämpa. I början av året var hon emellanåt ledsen. Nu har självförtroendet växt mycket, hon är glad, trygg, gråter aldrig och det är aldrig någon som retar henne. Hon är inte speciellt pratsam nu heller men hon är en i gruppen nu enligt läraren Caroline.

Med Metush har det också skett en stor förändring på det planet. Han var ensam och besviken över att ha tvingats byta klass och bli separerad från sin kompis. Men han har fått nya kompisar och nya intressen och tycker det är jätteroligt i CAP-gruppen säger läraren Caroline.

Daniella beskriver hur hon ser de små, små stegen till förändring hos en av sina tysta elever, Bashar.

Det svåra är ju att skapa en relation med henne, vare sig man är vuxen eller man är ett barn. Ibland kan hon komma och sätta sig bredvid en liksom och så kan man bara få hålla om henne eller... hon vill inte starta någon diskussion utan vill bara sitta där, och det är ett stort steg från henne. Jag tycker man märker stor skillnad även om hon inte har blivit mycket mer öppen i klassen så, men man kan verkligen se hur glad hon är när hon leker och att hon är med i lekarna när dom leker dom här flickorna som hon har hittat. Det har varit positivt för henne, verkligen. (Lärare Daniella)

Även biträdande rektor har märkt av att många av barnen har blivit mera frimodiga och fått en ökad självkänsla. Hon berättar om en flicka som inte sa någonting och inte vågade titta på henne för ett år sedan. Denna flicka kan nu möta biträdande rektorn med blicken och med ett stort leende. Likadant var det med flickans bror som var mycket tyst men som vuxit mycket under året. En flicka till i den klassen var mycket tillbakadragen, hade mycket svårt för att läsa och rektorns tolkning är att hennes ökade självförtroende beror mycket på deltagandet i CAP-gruppen. Inget av barnen har gått tillbaka enligt henne.

Barnens röster

Följande avsnitt bygger på intervjuer eller snarare korta samtal som jag gjorde med CAP-barnen klassvis under raster en dag under sista skolveckan i juni-05. Jag tog dessa elever vid sidan av, ibland med hjälp av deras lärare, och ställde i princip endast en öppen fråga som löd: Vill du/ni berätta för mig vad du lärt dig i barngruppen?

De svar jag fick har jag kategoriserat i följande fyra rubriker: Svar som beskriver relationen till andra barn, svar som beskriver regler och förhållningssätt, svar som refererar till handlingsstrategier och kunskaper från genomgångna teman samt slutligen svar som refererar till delar av innehåll och struktur i barngrupperna.

I den första kategorin – *relationen till andra barn* kom de allra flesta svaren. Flera barn svarade ”jag har lärt mig leka”, ”jag har haft roligt”, ”vi har lärt oss att inte bråka”. Man skulle kunna sammanfatta dessa svar med att barnen har lärt sig att om man inte bråkar med varandra utan samarbetar i en lek så har man roligt. Stora delar av innehållet i CAP-grupperna består i att med olika medel leka fram kunskapen och lärostoffet. Andra svar handlade om att man inte ska retas utan vara ärliga mot varandra och lyssna och respektera varandra. Detta är något som barngruppsledaren har arbetat intensivt med hela året genom att på olika sätt lära barnen att vara goda kamrater. Det har också inneburit att en del av barnen har fått nya kompisar vilket också var svar som barnen angav. Andra svar i denna kategori handlade om att vara snälla och att inte skrika eller slå på varandra. Det kan kanske för en utomstående tyckas självklart att barn i nioårsåldern inte ska slå på varandra men tyvärr förekommer det dagligen många slagsmål mellan barnen på skolan.

Under kategorin svar som - *beskriver regler* berättade flera barn att de har lärt sig regler och att följa regler. Några svarade ”att räcka upp handen”. Visserligen får barnen även på andra lektioner räcka upp handen när de vill säga något men enligt mina observationer har barngruppsledarna varit mycket konsekventa med att hålla på denna regel, kanske för att lära barnen att inte prata i mun på varandra. Det är också många barn som är angelägna om att få uppmärksamheten på dessa lektioner. Andra svar handlade om att respektera vuxna och inte vara uppkäftig mot dom stora. Respekt har varit ett ständigt återkommande tema som både diskuterats och bearbetats i handling.

Till svar som refererar till - *kunskaper och handlingsstrategier från genomgångna teman* har jag hänfört följande: ”jag har lärt mig att om det blir bråk hemma ska man säga till någon annan vuxen utanför familjen”. Dessa svar är lärdomar från temat Våld inom familjen där man bland annat får lära sig handlingsstrategier som kan vara en trygghet att ha med sig för en del barn. Även skolmiljön kan, som vi uppmärksammat tidigare, vara våldsam och ett barn svarade att ”om någon slår mig säger jag till läraren eller någon annan vuxen”. Flera barn svarade att de har lärt sig om föräldrar som är sjuka och hur man ska göra om man behöver åka till sjukhuset eller ringa ambulansen och be dem om hjälp. Även om andra människor blir skadade och behöver ambulans så kan barnen numret svarade någon.

Ett svar som refererar till – *delar av innehåll och struktur i barngruppen* handlar om att skriva på tavlan om hur man mår före och efter barngruppen. Detta inslag i metoden hjälper barnen att känna efter hur de mår och det hjälper också ledaren att uppmärksamma om någon inte har det så gott när gruppen startar (eller slutar). Ett svar som relaterar sig till tryggheten i gruppen handlar om att det man pratar om stannar därinne, hemligheter stannar inom gruppen. Att ha denna regel har för flera barn inneburit att de vågat avlasta sig en del jobbiga funderingar och erfarenheter och att de också fått mycket tillbaka av de andra barnen och ledaren/ledarna. Detta har varit mera tydligt under vårterminen då barnen blivit mera vana vid och trygga med varandra. Några barn poängterade särskilt att de lärt sig slappna av, något som en del av barnen haft svårt för att göra. En del barn lyfte fram övningar och lekar som de själva fått bestämma innehållet i och någon kom särskilt ihåg en samarbets-/kommunikationslek som varit mycket populär bland barnen. Att barnen känner sig delaktiga i lektionerna och själva också får bestämma olika inslag är en del av pedagogiken. Slutligen svarade några barn att de lärt sig en massa nytt vid de olika utflykter som de varit på.

En reflektion jag gjorde vid mina frågestunder med barnen var att de inte behövde fundera speciellt länge innan de kom på en mängd saker som de lärt sig på CAP-grupperna. Detta tolkar jag som att dessa grupper varit i hög grad meningsfulla för barnen. Men man får också betänka att mina ”barnintervjuer” varit av mycket enkel karaktär.

En metodik för skolan?

Barngruppsledaren och metodutvecklaren påbörjade man under första året utvecklingen av ett övergripande tema som man kallar Vardag i skolan. Ursprunget till detta tema är de berättelser som barnen fört med sig in i CAP-träffarna. Sådant som är högaktuellt för dem själva eller som de berättar om händer andra i deras närhet. Det kan också vara situationer som ledarna har uppmärksammat från andra elever eller lärare på skolan. Det kan till exempel vara situationer där det blir bråk på skolgården, där någon blir (eller känner sig) utpekad i klassrummet, mobbingssituationer eller läxläsning i hemmet med störande moment. Sammanlagt har man under första året utarbetat åtta nya arbetsblad, man har också gjort nya rollspelskort, känslökuber, snurror och annat ma-

terial till lekar och övningar som är anpassat just till skolvardagen. Ett exempel på arbetsblad finns som bilaga 2. Den erfarenhet man dragit är att man behöver leka fram och visualisera mera med dessa barngrupper än vad man är van vid från tidigare verksamhet. Barnen här har inte nått den mognad som andra barngrupper i samma ålder har.

Under insatsens andra och tredje år har man haft möjlighet att utveckla detta tema med de nya grupperna och man har också utvecklat två nya teman Social färdighet och tema Krig. Under dessa år har man också varit två ledare som arbetat med insatsen.

Flera informanter framhåller att socialarbetarna tillför skolan en annan kompetens som det finns behov av och som de redan verksamma personalkategorierna inte innehar.

Det synsätt som barngruppledaren med sin yrkesroll fört in på skolan har betytt oerhört mycket enligt biträdande rektor. Det är ett annat sätt att se på saker och ting som skolan behöver mera av. Hon representerar socialarbetarrollen och det är inte alla som har en positiv bild av den men tack vare hennes respektfulla bemötande gentemot både barn och vuxna så har eventuella barriärer raserats.

Det handlar mycket om personen Anette, hon har alltid ett leende på läpparna och behandlar barnen med stor respekt. Hon förstärker det goda hos lite tillbakadragna pojkar och flickor så att dom får styrka i att hitta rätt och våga säga till. (Bitr. rektor. 2005)

Värdet av olika kompetenser i skolverksamheten är även något som rektorn understryker. Förståelsen från hennes sida gentemot lärarnas svåra situation har ökat i och med att hon har sett vad som krävs för att arbeta med konfliktlösning på ett systematiskt sätt. För att kunna jobba bra och långsiktigt med konflikter krävs det tid, struktur och en hållbar metod och man kan inte göra båda sakerna samtidigt d v s både undervisa och reda ut konflikter. Som lärare är man ensam med sin klass och måste göra ett val, antingen koncentrera sig på undervisningen och klassen eller reda ut konflikten. Detta innebär inte att läraren ska frånhända sig allt vad konfliktlösning heter men att man i större utsträckning kan och bör ta hjälp av den specialkompetens som man har på skolan, menar rektor.

En sådan här skola ska i fortsättningen definitivt ha den socialpedagogiska kompetensen också. Vi ska inte ha socialsekreterare som jobbar myndighetsutövande på skolan utan socialarbetare som jobbar socialpedagogiskt. (Rektor, 2005)

Det är enligt rektorn viktigt att man har både den sociala och den pedagogiska kompetensen för att kunna jobba med eleverna på ett bra sätt. Inte heller finns det något behov av att denna tjänsteman är kopplad till socialbyrån.

Rektorn menar att denna typ av arbete i skolan också är beroende av den personliga kompetensen och den professionellt metodiska kunskapen hos socialar-

betaren. Dessa bägge faktorer har stämt väldigt väl med den barngruppsledare som drivit verksamheten under det första året. Trots att ledaren blivit ensam i princip hela skolåret har hon jobbat på och anpassat gruppstorleken till att hon var ensam ledare. Det är inte bara CAP-grupperna som är hennes verksamhet utan även insatser som konflikthantering, tjejgrupper, arbete med ”struliga grabbar” och individuella kontakter med vissa barn. Ledaren arbetar metodiskt med saker som händer utanför CAP-klassrummet i klasser eller i grupper och det är också en del av insatsen enligt rektor. För en grupp pojkar som ledaren har träffat en stund varje morgon har hennes insatser haft helt klara effekter. Det har förbättrat skolsituationen för dem, för klassen och för läraren. Det gick åt väldigt mycket energi för dessa tidigare med jobbiga konflikter. I ytterligare en klass har hon jobbat metodiskt med vissa barn vilket läraren/lärarna bekräftat har gett positiva effekter. Det finns även flera exempel där hon stöttat lärare och hjälpt till att skapa en godtagbar arbetsmiljö för både barn och lärare. Rektorn märker också att det mer och mer blir så att enskilda lärare vänder sig till barngruppsledaren när de behöver hjälp. Ledaren är också mycket ute på raster och lär känna skolans barn och dem henne. Det hon då gör eller ser informerar hon de berörda lärarna om vilket är en del av hennes metodik enligt rektorn.

Ovanstående erfarenheter baserar sig till stora delar på det första årets verksamhet. Vid intervju med rektorn två år senare dvs. i juni 2007 har hennes positiva erfarenheter förstärkts. Hon menar att hennes bild från början inte var så klar över vilken betydelse socialarbetarna skulle komma att få på skolan. Nu har det dessutom varit två personer under större del av tiden som kunnat ägna sig åt att bygga ut insatsen. Dessa två personer är mycket väl samtrimmade som arbetskamrater och har tidigare arbetat tillsammans under många år.

De här människorna är mer betydelsefulla i det dagliga än vad jag kunde ana. Alltså barngrupperna är en sak men av barngrupperna så har det blivit någonting som är mycket, mycket större, och som egentligen är fantastiskt att det finns den möjligheten för barn att kunna gå till Anette och Anette och jobba med de här sakerna som är så viktiga.(Intervju rektor, 2007)

Enligt rektorn är det också oerhört viktigt att elevernas lärare möter upp, uppmärksammar och förstärker de små förändringar hos eleven som är en positiv utveckling. Det innebär att man måste jobba även med lärarna så att de är informerade om respektive elevers utveckling. Det är viktigt att lärarna inte stjälper barnen i sin process. Här handlar det inte enbart om barnens lärare i åk 3-5 utan också om lärarna i åk 6-9 i och med att den första kullen nu börjar i åk 6 och alltså går över till en annan byggnad och till andra lärare.

En fråga som varit uppe både vid intervjuer med eleverna och med lärarna är hur man hanterar att endast ett urval av eleverna kan gå på denna populära verksamhet. Rektorn menar att olika lärare hanterar detta olika bra. Hon menar att

barns besvikelse över att inte få vara delaktig i denna grupp inte är större än över andra besvikelser som kan komma i klasser t.ex. att någon inte får ledigt eller att någon blir befriad från att duscha på gympan. Man är både som elev och lärare helt enkelt olika bra på att hantera sådana saker.

Vissa drivs ju av att rättvisa är lika mycket och jag försöker säga det att rättvisa inte är lika mycket eller att göra lika. Och det behöver lärare tänka väldigt mycket på för att jobba med detta på ett bra sätt med eleverna och få dom att förstå att vi är olika, vi behöver olika, du får detta och du får detta. Det kan inte vara lika och det är så med CAP också. (Intervju rektor, 2007)

Det sker också mycket aktiviteter av olika slag där elever går ifrån den vanliga undervisningen för att gå till talpedagog, studiehandledning på modersmålet, specialundervisning etc. så det är helt naturligt att man går från klassen till någonting annat på denna skola.

Ett näraliggande dilemma är att lärarna är ambitiösa och vill att eleverna ska få så mycket undervisning som möjligt och då kan de egna lektionerna kollidera med CAP-gruppen. Men enligt rektorn är de flesta lärarna väldigt tillmötesgående och vill verkligen se till så att det fungerar och att barnen kan gå på CAP och ändå inte missa för mycket. Vissa ämnen t.ex. mattektioner får man inte ha CAP - tid på, det har skolleningen bestämt.

Det är alltid ett svårt pussel som måste läggas men tack vare att det finns en god samarbetskultur på skolan, att både lärarna och socialarbetarna har en fantastisk samarbetsvilja så har man lyckats lösa det säger rektorn.

En metodik för utsatta miljöer?

För att en insats av denna karaktär, dvs en förebyggande insats på längre sikt, ska ha chansen att överleva måste den enligt metodutvecklaren/handledaren vara hårt styrd och kontrollerad. På Rosengårdskolan säkerställs detta via en styrgrupp³, en arbetsgrupp⁴ samt av regelbunden handledning för ledarna. Dessa instanser har till uppgift att regelbundet se till att skolans ledning och barngruppsledarna håller sig på rätt väg samt att insatsen följs upp och utvärderas. På en skola där många barn har särskilda behov och akuta situationer ständigt uppenbarar sig är risken stor att socialarbetarens tid upptas av ständiga uttryckningar till akuta situationer. CAP-insatsen ligger på ett annat plan och avser inte att rycka in i varje sådan brand utan snarare att undvika dessa bränder på sikt. Detta innebär dock inte att socialarbetarna inte alls befattar sig med akuta uttryckningar och interventioner vid konfliktsituationer men det är en mindre del av arbetsuppgifterna som ska omfattas av dessa ”uttryckningar”. Vid dessa situa-

³ Styrgruppen består av: arbetsledare, samordnare, barn-och ungdomschef samt chef för individ och familjeomsorgen.

⁴ Arbetsgruppen utgörs av handledare, arbetsledare, samordnare samt socialarbetarna. Träffas regelbundet ungefär en gång per månad.

tioner handlar det inte bara om att sära på dem som bråkar utan också om att verkligen arbeta med konfliktlösningen så att alla som är inblandade alltså även klassen lär sig någonting av det. Detta är ett stort jobb som även hör till CAP-insatsen men behoven är också stora och avgränsningar måste därför göras.

Viktigt att tänka på är att olika skolor har olika förutsättningar och denna insats är till för att stärka just dessa elevers förutsättningar. Det kan se annorlunda ut om man använder metoden i skolor med andra förutsättningar. En aspekt som både handledaren och barngruppsledarna tror skiljer denna skolas barn och en del andra skolors barn är gällande barnens språkförståelse. Här finns sextio olika språkgrupper representerade på en skola och enbart det visar att det är fråga om barn som ska lära sig att fungera under extremt svåra förhållanden. Naturligtvis är det svenska språket en skillnad. Vi kommunicerar på svenska i skolan och även om barn med svenska som första språk inte har ordförståelsen i konkreta situationer så kan de i alla fall kommunicera. Om man inte har gemensamma ord för det man vill uttrycka och dessutom har flera olika språk som enskild individ i en grupp med likasinnade då blir det gemensamma i språket (svenskan) än mindre.

Flertalet barn på Rosengårdsskolan har inte gått i förskola vilket också kan utgöra en skillnad. Barn med förskolebakgrund är ofta mera mogna socialt när de börjar skolan enligt handledaren. De har en större ordförståelse och har jobbat mer med mentaliseringsprocesserna, de sociala processerna som handlar om att relatera till andra och att veta hur man ska bete sig i olika situationer. Man har utvecklat och tränat samarbete i grupp med andra barn och därigenom också på ett plan blivit mognare i sig själv i vem man själv är. På ytan kan man tro att många Rosengårdsbarn är mycket mer mogna för de tar ofta hand om syskon och har andra arbetsuppgifter, men det är en annan sorts mognad menar handledaren. De är på en annan nivå när det gäller ordförståelse och sociala sammanhang och känslomässig kunskap. Detta betyder inte att dessa barn är mindre mogna men det är svårare att läsa av dem.

Ytterligare en problematisk aspekt är enligt handledaren att många av barnen i detta område är uppfostrade i ett synsätt på barn där fostran innebär direktiv och uppmaningar i högre grad än dialog. Detta synsätt innebär i grova drag att föräldern/den vuxne talar om för barnet vad det ska göra och inte göra. Det innebär i och för sig att barnet vet vad det ska göra men det vet inte varför och då har det också svårt att dra slutsatser i hur det ska göra i andra sammanhang. Barnet får inte den kunskapen känslomässigt och intellektuellt som barn behöver för att kunna förstå. Många är uppfostrade i familjer där det finns många barn, fattigdom, arbetslöshet, utanförskap och en del har med sig mycket traumatiska upplevelser i bagaget. Här finns stora likheter med barn som av andra skäl inte heller har lärt sig det, därför att man i den familjen inte haft tid att uppfostra sina barn utan man har bara talat om hur det ska vara eller inte vara, eller så har barnet själv fått räkna ut det. Stora likheter finns mellan detta synsätt och familjer där barn växer upp med tydliga dysfunktioner. Här har, enligt handledaren, för-

skolan en stor funktion där förklaringar ges, barn får utvecklas tillsammans med andra barn och barnen lär sig att relatera och samspela med andra.

När barn inte kan samspela leder det till mycket oro, bråk, funderingar och rädsla på grund av att de inte kan tolka, inte kan läsa av och då blir de mindre koncentrerade och allt sammantaget påverkar självklart inlärningsresultaten.

Läraryntervjuer

För att få en uppfattning om hur insatsen har spridit sig till resten av skolorganisationen har jag valt att intervju ett antal slumpvis utvalda lärare.

Följande avsnitt bygger på semistrukturerade intervjuer med sex utvalda lärare som inte är direkt involverade i CAP-verksamheten. Detta innebär att de inte varit eller är klasslärare eller klassföreståndare i klasserna som har CAP-grupper. Önskemål om att få detta undersökt kom från barn- och ungdomschefen i stadsdelen i syfte att se hur informationen om insatsen spridit sig till resten av skolorganisationen. Jag fick hjälp av rektorn att från personallistan ta bort de personer som inte var aktuella, därefter gjorde jag slumpvis urval bland de lärare, förskollärare och hemspråklärare som blev kvar. Intervjuerna, som bandats och transkriberats, utfördes på skolan under perioden december -06 till april -07 och varade mellan 30-50 minuter. Jag har valt att ge lärarna namnen Erika, Fredrik, Gina, Hanna, Ivan och Jessica.

Samtliga intervjuade lärare har kännedom om insatsen i stora drag. Några har mera detaljerad kännedom om delar av insatsen, andra mindre. Generellt sett tycks förskollärarkategorin vara mindre ingående informerad än övriga.

Bakgrundsinformation

När insatsen startade samt hur länge den ska pågå var samtliga ganska väl insatta i. På frågan om anledningen till att insatsen startade fanns det en del olika svar som samtliga antingen stämde med projektbeskrivningen eller var antaganden utifrån vilka behov som man uppfattade att eleverna på skolan hade. Dessa "antaganden" stämde dock väl med insatsens intention.

Här följer några röster om varför Rosengårdsskolan har gjort denna satsning:

*Jag tror den startade för att ge bra relationer mellan eleverna, det är det jag tycker. Socialt mest och för deras självförtroende, självbild liksom. Och sen att lära dom hur man, eller öka deras kompetensutveckling, kan det också vara. Ja det har fångat mig. Det är det mest för att stärka deras sociala kompetensutveckling, självbild det är det. Och för att hjälpa dom som är lite aktiva, dom behöver också ta det lugnt, lära sig ta det lugnt, och dom som inte vågar behöver lära sig att komma fram med saker. Det är det.
(Gina)*

Och att dom hjälper barn som kanske inte är så framåt också. Det är barn med lite olika problematiker som dom hjälper i grupp eller lite mer enskilt. (Erika)

Ja alltså behovet här att jobba med sociala bitar för barnens del är ju stort. Så det är det som jag vet som är den starkaste biten i detta. Sen har jag väl föreställningen om att någon av Anetterna hade flickgrupp eller barngrupper i koppling till socialen innan – det var någon elev som kände dom sen innan. /.../ Men som sagt för att långsiktigt jobba med sociala färdigheter för barnens del här. Det är väl ungefär den föreställningen jag har om det hela. /.../ Men jag hoppas innerligt att det inte är tidsbegränsat, i alla fall inte kort tid, utan att det får lov att finnas till länge till. (Hanna)

Och jag har ingen aning hur länge den ska pågå, jag hoppas det pågår hela tiden för barnen behöver det. Det är jättebra för dom. (Jessica)

Hur väl känner de intervjuade lärarna till vilka barn som deltar och varför det är just dessa barn som finns i CAP-grupperna?

Samtliga lärare vet att det är både aktiva barn och mera lugna, ”osynliga” barn som går i CAP-grupperna. Någon är lite osäker på om man blandar dem i samma grupp eller ej. Men att det sker en prioritering och någon slags val är känt.

Det är ju inte alla barn som går, det är dom som är mest i behov av det, det tror jag. Det är en prioriteringsfråga, jo. Det är det jag fick för mig liksom. Jag lärde känna att det är en prioriteringsfråga, man tar dom som behöver det mest. Det lärde jag känna genom valet av mina elever att det handlar om prioriteringar. Och det var rätt val tycker jag. (Gina)

Dom tysta barnen behöver det likväl som dom utåtagerande ju. Så dom har gått in ibland i olika årskurser och liksom satt ihop grupper, så det är lite olika. Jag har inte kollat på det och jag frågar inte dom. Utan jag ser vilka barn som går dit, ibland är det vissa treor, ibland är det vissa femmor, jag har några av mina femmor som går dit där. Och dom tycker om att vara där, dom behöver prata ut. (Jessica)

Det är väldigt blandat, det har varit väldigt olika barn. (Erika)

Ivan, liksom flera av hans kollegor, menar att det är mycket viktigt att inte bara koncentrera sig på de stökiga, utagerande barnen (oftast killar) utan att även uppmärksamma den tysta gruppen av elever, vilket man gör i denna insats.

Dom stökiga syns och hörs men dom tysta tjejerna här, det är ju lika illa det ju, för då sitter dom här i tre år och så är det ingen som märker dom och helt plötsligt när dom ska in i sexan så försvinner dom väck, helt alltså. Och det är ju lika stor katastrof det. (Ivan)

Ja men alla barn har olika behov jag menar dom utåtagerande, många av dom får ju väldigt mycket uppmärksamhet tyvärr på det negativa sättet, men här kan dom få det på det positiva. Dom tysta barnen brukar aldrig få någon uppmärksamhet för att dom är ju så duktiga och tysta, men dom behöver ju också bli bekräftade. Och då blir dom bekräftade därinne. (Jessica)

Vilka barn om vi tar det först, så fick jag ju klart för mig att dom inte skulle jobba med dom, kanske dom där typiska barnen som alla vet vem dom är och som syns och hörs överallt – det var inte den satsningen det handlade om. Utan snarare med dom mer inåtvända barnen, osynliga och så va. Och samtidigt så var det viktigt att det också blev en grupp med viss status så va, att inte det skulle va så där uppenbart att det var bara dom osynligaste barnen som även liksom i gruppen också är osynliga, så det kändes väldigt naturligt valet av elever från klassen. (Hanna)

Men Hanna uttrycker också att det hade varit önskvärt att insatsen hade kunnat tillkomma flera barn på skolan.

Även om det kändes väldigt rätt med dom eleverna som blev utvalda, att det var absolut inte fel elever bara det att det hade ju kunnat vara ett gäng till. Och jag menar det hade ju varit bra för vem som naturligtvis men samtidigt så ja,... nej men det fanns väl elever där man tänkte att han eller hon skulle ju mått bra av att va med i det också. (Hanna)

Hur väl känner lärarna till vilken metodik de använder, vad de gör?

Vad de gör på CAP-gruppslektionerna hade flertalet ganska bra kunskap om. Speciellt att man jobbar med konflikthantering, social kompetens, att de arbetar med olika teman som känslor och kamratskap. Likaså att det är väl strukturerat, mindre grupper och med olika uttrycksmedel som rollspel, bilder, film och utflykter visste de flesta.

Tanken är väl att långsiktigt jobba med sociala färdigheter för barnens del här. Det är väl ungefär den föreställningen jag har om det hela. Jag vet ju en del om att dom har väldigt tydliga – få och tydliga regler som gäller tex. Det är en sån där grund som jag vet att dom jobbar med och som finns hela tiden där. Inte innehållet men det är ju ändå ett redskap i arbetet, en tydlig struktur. Och samarbetsövningar alltså gestaltningar, dramatiseringar, diskussioner utifrån, jag vet inte om de har använt filmbitar eller om det har varit bilder och historier, men dom har haft någonting liknade som underlag för olika diskussioner om lösningar på ja, i deras jobb. Jag tror att dom har resonerat rätt mycket om saker som har varit aktuellt för dom barnen som dom har mött i sin vardag här, liksom om hur man kan hantera olika situationer. Sen har dom ju också rört sig utanför huset så att säga. De har varit i Folkets park och mött rädslan kring reptilerna där och det är ju de bitarna också att uppleva och komma i andra miljöer och så. Det är rätt så vagt så här men ... (Hanna)

Jo dom ger sig väl iväg ofta på utflykter, åker ner till stan och gör grejer och så. Då får dom tillfälle att lite mera avspänt prata om det här med hur man ska uppföra sig och hur man ska bete sig. Vad ska man göra för att vara en bra kompis eller för att inte råka i bråk och sådär. (Ivan)

Fredrik visste att barngruppsledarna hade arbetat med denna metodik tidigare inom socialtjänsten och han hade positiva erfarenheter av det.

Det var olika teman helt enkelt som man gick igenom med dom här barngrupperna som man hade då. Och jag minns då att jag tyckte att det verkar vara liksom en struktur som ser ut att kunna fungera. De arbetade med den här biten med konflikthantering och den sociala delen av barnens utveckling. Så, ja det kändes bra när dom kom hit, det gjorde det och att dom hade en annan kompetens än just lärarkompetensen. Dom har, dels har dom ett sätt att bemöta eleverna som jag tror skiljer sig rätt så starkt från lärarnas sätt. Dom står för någonting annat tror jag./.../Ja och dom har rätt mycket rollspel mm. Exakt hur det går till så kanske inte men...och konflikthantering...ja och mycket med "vad kan du göra? " ...och som jag då ser det liksom att få eleven att inse att "Hallå jag kan faktisk påverka min egen situation, det är på något sätt mitt val". (Fredrik)

Ivar önskar att det här ska vara en permanent verksamhet inte minst för de barn som normalt blir uppmärksammade på grund av sitt mera negativa beteende.

Jag tycker ju definitivt att det här skulle va någonting som skulle va löpande att barnen på något vis får en fristad, då speciellt dom här stökiga ungarna som alla skäller på som vi skäller på allihopa, vi som har kunskapsbiten. (Ivan)

Alltså jag tror det är för att jobba med barnen och deras emotionella bit och jobba med gruppen i klassen och jobba med olika problematiker som dom kan jobba utifrån deras känslomässiga, tror jag, att prata mycket, att dom lär sig känna sig själva och känna varandra att, jag brukar säga att den man rör på brukar man inte slå, så att jag vet ju att dom jobbar väldigt mycket tillsammans och i smågrupper. Och jag tycker det är jättebra, jag tycker det är jätte, jätte jättebra. (Jessica)

Jessica kommer också in på hur många barns hemsituation ser ut och att många barn själva får sköta om att komma upp, äta frukost och komma iväg till skolan.

Jag tror dom pratar mycket om känslor och pratar om problem och olika känslor man kan ha. Sen vet jag inte, jag har inte varit med på någon lektion om dom jobbar med gruppövningar, jag tror dom jobbar med olika gruppövningar och mycket med bilder, det har jag ju sett ju att dom har olika känslbilder olika ansiktsuttryck.

Och sen bakar dom vet jag och ibland sitter dom och myser och jag tror det är jätteviktigt för dom här barnen, för dom gör ibland så lite med sina föräldrar. Vi pratar om, herregud barn som har åtta syskon och föräldrar som nästan aldrig är hemma, dom behöver det här va. Många av dom mår jättedåligt. (Jessica)

Att många barn på denna skola har behov av hjälp och stöd inom andra områden än som stöd i kunskapsutvecklingen har de intervjuade lärarna mycket klart för sig. De välkomnar också att man fått ett tillskott av en annan kompetens än lärarkompetensen på sin skola, i sitt kollegium.

Vad har lärarna hört av barnen eller av kollegor?

Att barnen tycker att det som barngruppsledarna kan erbjuda är något viktigt, roligt och eftertraktat vittnar samtliga intervjuade lärare om genom olika exempel som de varit med om för egen del eller som de hört av kollegor eller barn. Här följer några exempel.

Det är två barn som jag har hört som pratar om det. Och dom säger det högt och tydligt alltså, det är därför jag har hört det. Och att det känns som att det är något viktigt, dom säger det som att det är något som är viktigt. (Erika)

Att inte alla barn omfattas av en omtyckt verksamhet kan också ha sina problem och en del barn tycker det är orättvist att inte de också får vara med. Detta har Jessica erfarenhet av.

Dom älskar att gå dit, älskar att va hos Anette och Anette, vissa är jättesura för "Varför får dom gå till Anette och Anette varför får inte vi gå till Anette och Anette? Så att vi har då två killar i vår klass som går där eller tre tror jag, och dom andra liksom..." "Varför får dom gå och varför får inte vi gå?" Och jag tycker bara det är jättebra för att dom behöver det, dom här killarna. /.../.det är helt underbart att dom får den chansen. Och dom älskar att vara där. (Jessica)

Men rent generellt så om man jämför elever som är på väg till slöjden med elever som är på väg till Anette och Anette (nu var slöjden bara ett exempel, det kan vara någonting helt annat också va) så känns det som att det är rätt viktigt för dom att gå till Anette och Anette. Ibland när det kommer elever som inte tillhör den här huvudbyggnaden, alltså när man öppnar till dom eftersom det är alltid låsta dörrar, och man frågar: Vart ska du någonstans?.... Så känner man att dom är väldigt måna om att övertyga mig om att...Jag är här i ett viktigt ärende. Alltså det är inte att springa omkring, utan... Jag ska till Anette och Anette. Och att det känns viktigt för dom helt enkelt. Jag ser ju ofta att det är elever som står utanför deras dörr och som jag då känner inte har någon tid hos dom utan dom bara söker sig dit av vilken anledning det nu kan va, va. Och jag ser dom står och knackar och jag ser det rätt så ofta..../.../ ...så att det känns som att det finns ett sug efter att få vara med. Så uppfattar jag det. (Fredrik)

Fredrik har tidigare haft tre killar i klassen som gått hos Anette och Anette i stödjande syfte men inte i den reguljära CAP-gruppen. Så här beskriver han den erfarenheten.

Dom jag hade dom tre, dom var väldigt nöjda.man ser när dom kommer tillbaks därifrån att det känns att man är glad...det minns jag från dom här killarna va...dom var ju aldrig så glada som när dom faktiskt kom därifrån, vilken man kan tycka är konstigt eftersom, opp nu är det ju slut ju! Men det var precis som att dom hade fått någonting med sig, så dom var nöjda när dom kom på något sätt. Så att ja, utan att kunna prata för hela kollegiet så tror jag att dom allra flesta är väldigt nöjda med att vi har dom här. Och när vi hörde då att, jo dom sa någonting vid något möte då som gick ut på att CAP skulle stanna här, så tyckte jag mig kunna upp-

fatta lite så ja, lite så positivt mummel, så att säga va. Nej dom har gjort ett starkt intryck på många, det har dom gjort. (Fredrik)

Även Ivan har erfarenhet av att barn i klassen behöver gå ifrån den andra undervisningen för lektionerna med barngruppsledarna. Han har liknande erfarenheter som Fredrik.

Man ser mycket tydligt på dom att det är ett privilegium att få gå ifrån det märks väldigt tydligt att det ...speciellt på dom här tre avancerade stökjockarna som man hade förra året. Det var inte bara det där att, usch nu slipper vi lektionen här, utan det var nog lite ja så att gå iväg och bli lite utvald och va lite speciell....

Tina: Det var lite status i det kanske...?

Ja precis jag uppfattade det så att det var lite det att dom rätade lite på huvudet när dom gick iväg och så. Det var inte bara för att dom slapp en tråkig lektion och så, utan alltså det var gentemot kompisarna för att dessa är ju de som både klassläraren och alla andra lärare skäller på ju. Dom behöver ju inte ha dålig status i klassen för det, men dom har dålig status hos dom vuxna och det är ju alla bara ohyggligt medvetna om. Det vet dom alltså. Och sen gjorde dom ju också en del sådana här lite andra grejer lite roliga saker. Dom åkte ner på stan och dom gick på bio eller var på aqua kul och lite sådant och dom bakade väl någon gång.

Även den här gruppen flickor som jag har nu är det viktigt för. De påminner mig alltid, speciellt den här blyga flickan, när de ska gå till Anette och Anette. Hon har väl också ett andningshål där naturligtvis, jo det har jag uppfattat. (Ivan)

Jessica uttrycker en stark trygghet av att ha Anette och Anette som tillgång på skolan, inte minst när hon och hennes kollegor inte har tid, orkar med eller kanske klarar av att hjälpa barnen i deras problematik.

Nej jag tänker alltså dom pratar om Anette och Anette och dom pratar mycket när det är problem att ” ah vi får nog gå till Anette”. Och många vuxna här på skolan har ibland inte, många vuxna väljer att titta bort, tyvärr. Eh och ibland kan det vara riktiga problem, och då vet jag att går dom in till Anette och Anette då känner dom trygghet med dom och dom kan lösa det på ett annat sätt./.../Det finns många barn som har jättemycket förtroende för dom och det känns bra. Dom känner att dom har sin trygghet där och det är bra. Det tycker jag dom ska ha. (Jessica)

Skillnad på dessa barn och andra barn som inte deltar i barngrupperna?

Gina menar att en positiv förändring märks snabbast på de barn som är lugna, blyga och att det tar lite längre tid för de mera aktiva, utåtagerande barnen att komma ner i varv. Språket har också stor betydelse för självkänslan och ju snabbare barnen utvecklar även det svenska språket desto bättre mår de rent allmänt.

Jag tror speciellt att dom som är blyga har blivit mycket bättre.

Tina: Okey dom har kommit fram lite menar du?

De har kommit fram, ja just det ja. Dom som är lite mer aktiva tar det kanske längre tid för att lugna ner sig, ja. Men man märker på dom som är lugna att dom har blivit mera, att dom vågar mer och så. Vissa var alldeles tysta liksom och sa ingenting alls. Så det med språket också gör så att dom vågar mer. Det är skillnad, det märkte jag direkt ja. /.../Andra lärare är positiva till CAP-grupper för de märker på eleverna att de upplever det positivt. Och vissa lärare har påpekat att barnen behöver denna verksamhet. (Gina)

Hanna har erfarenhet av att CAP-elever fört med sig färdigheter in i klassen som hon och dom andra eleverna har kunnat utnyttja. Hon berättar om ett tillfälle då de skulle arbeta fram regler i klassen och då CAP-gruppens erfarenheter var till stor hjälp.

Vi dokumenterade liksom någonting som har var en mix av CAP-regler och som då kanske var riktade mer åt hur man får det att fungera i klassen. /.../ Men där hade dom ju liksom fått med sig någonting som dom tyckte var väldigt användbart och som dom tyckte var viktigt och dom andra tyckte liksom att "ja med det var ju bra regler". Och sen kunde jag ju liksom använda det, eller fråga dom lite att, tycker ni att eller har ni något förslag på hur man kan lösa det eller har ni diskuterat det...så ...hur man kan göra i en sån här situation. Alltså jag försökte använda deras erfarenhet...och då har det ofta blivit ..."ja man kan göra så här och så här .." och man kände väl också att dom utvecklades. Och väldigt tydligt en av tjejerna som på något vis utvecklade väldigt tydligt sociala färdigheter när det gällde att diskutera problem och lösa konflikter och så. Så att det blev mycket mer tydligt alltså, det var egentligen på båda tjejerna som var med. (Hanna)

Ivan har i sin undervisningsgrupp dels Saria som går i CAP-grupp, dels Nehmet som regelbundet träffar Anette och Anette tillsammans med två klasskamrater. Han beskriver en påtaglig positiv utveckling för båda två.

Om det är CAP eller om det är jag som har lärt känna dom eller dom som har lärt känna mig det vet jag inte. Men dels så Saria då,

den blyga flickan, hon har nu dom sista veckorna till och med blivit väldigt aktiv och räcker upp handen och vågar tala engelska högt och sådär i klassen. Och Nehmet som sagt har skärpt till sig lite emellanåt och blivit lite mera intresserad av ämnet och så där. Så det har varit en positiv utveckling från bägge hållen faktiskt. Det har det faktiskt varit påtagligt så man kan notera det helt klart. (Ivan)

Vikten av att uppmärksamma barnen tydligt när de gör positiva framsteg samt att även sprida detta beskriver Ivan med följande exempel.

Ja och Nehmet säger så här: "Ivan har jag skött mig nu, har jag varit duktig" säger han. Han är lite barnslig också så att... "Ja och det ska jag säga till Anette också" säger jag och då ser jag liksom hur han lyser upp och så där. Och så när jag säger till Anette, då så lyser hon upp. (Skrattar.) Nej men det är viktigt för honom ...

Tina: Bekräftelsen är viktig för honom?

Ja visst, och han har t.o.m. påmint mig, "Säger du till Anette nu" säger han . Det är ju väldigt tydligt då att det är viktigt för honom att hon vet, att han inte bara blir negativt uppmärksammas, för det har han ju blivit under hela sin skolkarriär. (Ivan)

Jessica har märkt att CAP-barnen pratar mer om hur dom mår vilket hon tycker är bra. De kan också ge beröm, kramas, lyssna bättre på de vuxna och stämningen har blivit lite lugnare.

Och som pedagog får man ju en helt annan insikt när man ser dom här barnen, hur dom har varit innan och när dom kommer sen och man tänker Whaow liksom, det här är jättebra, för det är förändringar och det är ju positiva förändringar.

Sen är det några som har gått innan också ju, några killar som är väldigt tuffa liksom, ja dom mjuknar upp och dom kan prata i stället för att slåss och det tycker jag är jättebra, till exempel att dom kan sitta ner och säga att "Ja vi har bråkat" och så ska dom lösa det. Och det skulle dom aldrig ha gjort innan. (Jessica)

Beredskapen att reda ut problem när de uppstår samt att barnen har redskap att göra detta är något som Jessica också poängterar.

Ja det finns ju många barn som inte har det här att dom kan reda ut problem, utan det sitter kvar i flera veckor liksom att kompiserna har sagt "din mamma" liksom och de släpper inte det. Det är efter skolan och det ska blandas in här och där och vissa av dom här barnen som har gått på CAP dom kan ju lösa det här va. //...Dom

har fått redskap till att göra det. Och vissa kan bara inte släppa det, så att det hade ju varit bra om det hade varit ett övergripande projekt. Om andra pedagoger också kunde fått, liksom dom bra bitarna att jobba med i klassrummet, för det hade hjälpt jättemycket. Man märker skillnad på många barn som har gått där faktiskt. (Jessica)

Samarbetet mellan lärare och barngruppleddarna.

Flera av de intervjuade lärarna har egen erfarenhet av samarbete med barngruppleddarna. Detta trots att de inte är klasslärare/klassföreståndare i Åk 3-5 och har barn i CAP-grupper. Erika säger att barngruppleddarna kommer in till hennes verksamhet lite emellanåt, kanske för att dom vill säga något till något barn eller för att dom bara vill se hur det går. I en speciellt svår situation med ett barn tog Erika hjälp av dem vilket hon beskriver nedan.

Vi har en pojke här som det har varit jättemycket problem med och som jag själv också har haft svårt med, jag har haft svårt med den här pojken. Så det har jag pratat lite med Anette om för jag har vetat att han går hos henne. Och jag kände behov att prata med henne och höra hur hon uppfattar det och lite om hur jag skulle kunna göra och så där, lite handledning och så.... Och hon sa att det är bra att hon också vet vad han gör här och hur han fungerar här va. För att det är extra mycket besvär med den här pojken, det är jättemycket besvär. Så att det känns jättebra att jag hade det stödet då och fick lite hjälp där. (Erika)

Fredrik har erfarenhet av en klass där situationen var sådan att ledningen föreslog ett samarbete med CAP-ledarna.

Det var framför allt då mellan mig och Anette, då var den andra Anette sjukskriven. Och det blev superbra alltså, verkligen superbra. Det var en jättehjälp för dom här eleverna då dom behövde hjälp med att kunna stå upp mot en annan elev och utan att behöva gå in för mycket i det så fick dom en oerhörd stöttning där. Och jag och Anette vi kunde ha ett väldigt, väldigt tätt samarbete där vi stämde av ibland bara nästan med en blick/.../Det har vår skola väldigt stor nytta av, just att det inte blir bara rena brandkårsutryckningar där man försöker lösa det på ett par räftingedagar utan det här pågick alltså under säkert tre månaders tid, kanske lite mer. Och vi kunde följa det successivt och det kunde bli värre, men det fick lov att bli värre innan det kunde vända så att säga. Och mycket riktigt vände det, så det blev som vi hade hoppats och som vi jobbade och planerade för. (Fredrik)

Jag vet vi är väldigt många kollegor som haft stor nytta av det och som tycker att vi behöver det, vi behöver det verkligen det räcker inte för oss med bara det du gör i klassrummet, vi räcker inte till. Vi lärare räcker inte till i just den sociala delen, vi gör inte det helt enkelt va. Och då har vi dom som en resurs, ett stöd. (Fredrik)

Fredrik menar att många kollegor som har elever hos Anette och Anette tycker att det är en väldigt bra verksamhet – det är kanon säger han. Han tror att man känner att man får hjälp som lärare utan att Anette och Anette kanske pratar direkt med dem eller ger direkt handledning till dem. Snarare indirekt får dom handledning utan att dom tänker på det.

Men att man som lärare känner att man får hjälp med den biten som är så svår att klara av själv med eleverna som till exempel att kunna hjälpa dom i dom svåra vägvalen och konflikthanteringen och att bygga självförtroende. Situationen där man som lärare och mentor känner att man inte räcker till. Fredrik tror att det kan vara en lättnad ibland att man känner att man har dom också, att man inte står själv med det arbetet. De är helt enkelt ett stort stöd för den enskilde pedagogen, vilket i sin tur leder till ett stöd för eleverna.

Fredrik tror att den rent fysiska närvaron på skolan är mycket viktig. Barngruppsledarna blir en del utav hela skolan på ett sätt som dom inte blir om dom ligger utanför.

Från mitt perspektiv så ska dom absolut ligga på skolan, så mitt i som det över huvud taget bara går.(Fredrik)

Ivan menar att han tror att det är viktigt även för barngruppleddarna att höra hur det går för barnen när de är i den andra skolverksamheten. Han menar att en bekräftelse från honom eller andra kollegor kan vara en bekräftelse på att de är på rätt spår vad gäller eleverna från sitt håll. Det är bra för dem att veta att eleverna lugnat ner sig lite i klassrummet och att dom kan koncentrera sig på det dom ska göra.

Anette blir jätteglad när jag säger det här att nu har Nehmet och jag gjort det här och han var jätteflitig på lektionen nu sist”Ja så trevligt” säger hon. Men jag tror att det är nyttigt för henne också att höra det för hon jobbar ju från sitt håll ju. Nu vet jag ju inte hur mycket hon pratar med klasslärarna för dom har ju ändå det, alltså dom känner ju ungarna bättre än jag gör i alla fall. Men hon behöver väl förstärkning hon också. (Ivan)

Föräldrar

Jessica menar att det inte är så många föräldrar som får hjälp och att det är en skam att må dåligt, man pratar man inte om att man mår dåligt. Många mus-

limska kvinnor pratar inte om vad dom har blivit utsatta för eller hur dom mår och många av männen är för stolta för att skaffa hjälp. Tyvärr är det så säger hon och det får ju också konsekvenser för deras barn.

Jag känner ju att vi har en massa barn som har trauma från kriget och föräldrarna har trauma från kriget. Och föräldrarna slutar inte prata om det, så att barnen får ju höra det hela tiden hemma. Och det kan ju vara rätt jobbigt, dom kan liksom aldrig komma ifrån det för att det är hemma hela tiden. Jag kan förstå barn som inte kan sitta stilla om dom har gömt sig undan i skyddsrum och hört bomberna falla eller sett sin pappa bli skjuten framför sig. Jag menar då måste man jobba på ett annorlunda sätt. (Jessica)

Även Fredrik pratar om vikten av att ha resurser i skolan som kan hantera familjeproblematik som är lite mer avancerad än vanligt.

Det händer så väldigt mycket i familjerna, många familjer som är ostabila på olika sätt va. Och där har Anette och Anette, tycker jag god beredskap eftersom dom oftast, eller rättare sagt dom har jobbat mycket med familjer tidigare, vilket ju vi som lärare saknar, vi saknar den kompetensen. Dom tillför någonting annat va. Jag tror det hade varit klokt att sätta undan en del av deras tid till just den typen av problem som faktiskt alltid, nästan alltid dyker upp förr eller senare. Det gör ju det. Jag såg på dom i slutet av förra läsåret att det var jobbigt, upplevde jag det i alla fall, att dom hade det ansträngt och ja, dom är ju bara människor dom också. (Fredrik)

Ett annat synsätt, ett annat arbetssätt.

Just att eleverna kan komma ifrån den vardag som dom har i klassrummen alltså att fysiskt lösgöra sig från den och träffa andra vuxna som bryr sig. Eftersom som lärare så i ena stunden ska du då kanske lyssna på sociala problem och i nästa stund ska du då ja läxa upp dom för att dom inte har gjort sin läxa va. Det blir för mycket, vår roll är för stor här, vi är inte bara lärare i ordets rätta bemärkelse med att lära ut utan man blir en viktig vuxen också. För många elever, alltför många elever. Och då kan Anette och Anette fokusera på det som dom här eleverna kanske behöver allra mest av dom. Vilket jag inte riktigt kan göra alltid i den utsträckning jag skulle vilja. Så jag, jag är jättepositiv till att dom är här. (Fredrik)

Fredrik menar att Anette och Anette har ett sätt att bemöta eleverna som skiljer sig rätt så starkt från lärarnas sätt. Dom behöver inte kontrollera läxor och äm-

nesknskaper och kommunikation med hemmet som lärare alltid har som sin uppgift. Han menar att dom kan ha en mer inbjudande atmosfär i sin verksamhet som också eleverna märker skiljer sig från den vanliga skolans.

Jag tror att den stora vinsten för dom eleverna som kommer i kontakt med Anette och Anette, det är just att dom får träffa andra vettiga vuxna som inte bara är lärare. För vi är trots allt lärare och vi ...även om det är stor skillnad på oss så är vi ändå liksom skolan, va. Medan dom då kanske står för någonting annat, jag vet inte. Nåt kanske mer föräldraaktigt eftersom dom oftast pratar kanske om saker som är lite mer vardagsnära för dom. Dom har liksom inget, dom har inga ämnesknskaper som dom måste nå ut med utan dom pratar om, "jamen hur gör man när man leker?" Okey och man fattar kanske då som elev att det här har jag ju nytta av om tjugo minuter, medan min matematikkunskap, vad är det? Vad ska jag kunna area för? Jag ska inte möblera ett hem, jag ska inte köpa heltäckningsmatta. Dom står för någonting annat. (Fredrik)

Fredrik menar att atmosfären i ledarnas rum har en pedagogisk betydelse, att miljön i sig gör en skillnad.

Hon kunde gå mer på djupet med rollspel och så vidare och man är i en lugn atmosfär, för det är just atmosfären därinne som är oerhört viktig. Att kunna sitta på det viset i dom sköna stolarna i en rund ring avslappnat med vuxna som – nu är ju inte jag med själv när dom jobbar med eleverna men jag har varit med vid några tillfällen när vi har haft diskussioner därinne, där då dom styr det väldigt strikt skulle jag egentligen vilja säga. Att eleverna vet vad dom har att rätta sig efter, dom vet vad dom kan förvänta sig men där dom ändå får utrymme för att säga vad dom verkligen tycker och tänker. Och det, som lärare är det jättesvårt att skapa den atmosfären va, antingen blir det lite grann låt gå eller så blir det bom, väldigt tråkigt och då finns inte den liksom möjligheten för den enskilde att kanske alltid uttrycka vad dom vill, vad man vill ha sagt för man är för många, där är för många starka röster. (Fredrik)

Jessica tycker att det skulle behövas flera med Anette och Anettes kompetens på skolan.

Det finns många barn som behöver prata, behöver hjälp och mår dåligt och det är så mycket konflikter på skolan och många lärare som har svårt att ta tag i det.

Anette och Anette har ju bra kompetens som dom skulle kunna lära ut till andra pedagoger på skolan. /.../ Det kan jag själv känna ibland när man har tio slagsmål att reda ut och man har en timme på sig och så ska man ha lektion. Och det behövs fler lärare, fler pedagoger, det behövs mer täthet av lärare och att jobba på ett annorlunda sätt tror jag. (Jessica)

Jag tror dom behöver det emotionella och att man jobbar med gruppen och på det sättet lär man sig också ju. Jag menar att det är mycket den här sociala biten – har man inte den, om den är förlorad, hur ska man då kunna lära in någonting? Och det lär man ju sig av att ta i handen som inne hos Anette och Anette, titta i ögonen när man tar i handen, hej välkommen. Vi har barn som inte ens kunde kramas innan, jag hade barn som jag fick jobba jättemycket med och det tog ett och ett halvt år innan dom över huvud taget lät mig röra dom, och få ögonkontakt. Så att det behövs mycket med den biten här ute. (Jessica)

Kommentar:

Vid analys av intervjuerna med de sex pedagogerna på Rosengårdsskolan kan man urskilja en mängd olika salutogena komponenter i deras beskrivning av insatsen. De beskriver *Begriplighet* (att förstå ett skeende) genom exempel om att insatsen ökar elevernas kompetensutveckling, de får hjälp med konflikthantering, social utveckling och sociala färdigheter av olika slag och de lär känna andra miljöer än den invanda. Pedagogerna uppfattar att eleverna genom barngruppsledarna får möta andra vettiga vuxna förutom lärarna, vuxna som har ett bra och bekräftande bemötande och som i sin verksamhet ger en tydlig struktur. Pedagogerna beskriver komponenten *Hanterbarhet* (att kunna göra något åt situationen) i verksamheten i termer av att eleverna får lära sig hur man ska uppföra och bete sig, man utvecklar elevernas emotionella sidor liksom sociala färdigheter, elever lär sig färdigheter som de för med sig till övriga klassen och som kan användas där. Man talar om att elever tränar språket, blir mera aktiva, lär sig reda ut problem och prata i stället för att slåss liksom att de lär sig att ge beröm, kramas, lyssna på andra och att prata om hur de mår. Till komponenten *Meningsfullhet* (att finna ett engagemang) kan föras intervjupersonernas resonemang om att verksamheten är en fristad, ett andningshål för dessa elever samt att det ger en trygghet för barn som mår dåligt och att det fungerar förebyggande för att fånga upp de tysta eleverna. Man beskriver det som en mer vardagsnära aktivitet som ger eleverna positiv uppmärksamhet, mer intresse av skolämnet och att elever har ett sug efter att få vara med i verksamheten.

De beskriver också ledarna som viktiga samarbetsparter, som stödpersoner och direkta eller indirekta handledare, vilka tillför en ytterligare kompetens inom det sociala och emotionella området.

Intervjuer med CAP-barnen våren -07

Följande avsnitt baseras på intervjuer/samtal med ursprungskullen av CAP-elever vilka startade hösten -04. De har alltså deltagit i CAP-programmet under tre läsår och är samma elever som jag gjorde korta gruppintervjuer med i juni -05. De individuella intervjuerna gjordes under maj-07 och varande mellan 20-35 minuter. När vi hade möjlighet satt vi i CAP-klassrummet annars i olika arbets- eller grupprum på skolan. Intervjun bestod av nio frågeområden som jag skrivit på ett papper till eleven. Frågorna som var relaterade till deras skolsituation var tämligen neutrala, inte speciellt känsliga och barngruppsledarna och rektorn hade samtyckt till att jag använde mig av dem. Nedan redovisar jag elevernas kommentarer kring några av dem.

Vad är bra och vad är dåligt med din skola?

De intervjuade barnen tycks vara mycket glada för sin skola, de tycker det är roligt i skolan, de lär sig mycket, de har bra lärare, många kompisar, de tycker att alla är snälla och de har många ämnen som är roliga och de har roligt på rasterna. Det är inte speciellt mycket som är negativt som barnen påpekar. Här följer ett litet axplock av deras röster.

Jag tycker det är bra att vi har olika ämnen, jag tycker det är roligt ibland att gå på rast, men ibland vill jag va inne. Jag tycker det är bra med skolan att man lär sig många saker och att jag har CAP. (Amina)

Vi lär oss mycket, matte, svenska, engelska och vi har roligt på rasterna. (Mayram)

Man lär sig mycket, man har många kompisar, och bra lärare, man får göra mycket. (Saria)

Alla är snälla...det är kul att gå i skolan. Man träffar nya vänner. (Ahmad)

Jaser: Ja allt, bra arbetslag jag menar mina lärare och....

Tina: Är det bra lärare, ja det är viktigt. Vad är det som gör att dom är bra tycker du?

Jaser: Dom är bra på matte och dom lär oss mycket.

Det är bra att man INTE ska få köpa godis på högstadiet, man får bara håll i tänderna. (Hussein)

Emina: Det är bra att när vi jobbar själv, vi jobbar med det på as-roligt sätt. Typ det finns sånt som man leker fast det är en rolig lek och man lär sig massor...

Tina: Man lär sig samtidigt som man nästan känner att man leker menar du?

Emina: Ja

Tina: Jaha det låter bra....det blir roligt bara det.

Emina: I min gamla skola vi bara jobbade med sånt som man lär sig utantill...

Nej allting är bra. Kul.(Metush)

Juliana: Engelska, svenska, matte och allting...

Tina: Ja okej och vilket är roligast?

Juliana: Bild och raster

Jag vet inte vi lär oss mycket och dom som kämpar mycket dom kan få bra framtid, dom som inte bryr sig dom kan inte få bra framtid, dom kommer inte få jobb sen...(Rasha)

Flertalet elever framhåller att de lär sig mycket i många olika ämnen. Många uttrycker också att det är roligt och att man har bra lärare och bra kamrater. De tycks vara mycket nöjda med sin skola och sina lärare. Detta är något som även Skolverkets utbildningsinspektion noterade vid sina intervjuer med elever på Rosengårdsskolan. (Skolverket 2006)

Det är i huvudsak bråk och stök som barnen tycker är dåligt eller mindre bra med sin skola. Men jag fick ofta ställa flera följdfrågor för att få fram mera tydligt negativa tankar från flera av barnen om deras skolsituation.

Att det är många som stökar upp och när man har lektioner eller på raster så brukar dom bråka och sånt... (Amina)

Bråk...det är inte roligt(Mayram)

Att lärarna är stränga.

Att många inte sköter sig och att dom måste gå om klasser.....

Svenskan är jobbig. (Fatmah)

Det är bra men när någon bråkar ibland så blir det lite störrigt.(Hussein)

Det skulle va att det nästan inte finns några svenskar här. Jag tycker att det skulle vara flera svenskar här. Det är inte bra för man behöver lära sig snacka svenska, prata riktigt. Precis som jag säger ibland säger mina klasskamrater braoa, men det är bara det att det finns inget sånt ord på svenska. Det är dumt för vi lär oss ord som inte finns på svenska ... (Emina)

Emina: Alla vuxna har inte kontroll över barnen..

Tina: Menar du att det inte är bra att inte alla vuxna har kontroll?

Emina: Det måste, eller någon, eller vad vet jag, vem som ska göra det...man måste samarbeta så man får barnen under kontroll typ, de ska inte bråka hela tiden typ....

När någon retas (Bashar)

Jaser: Nja att vi har lite raster...

Tina: Ni skulle ha haft mera raster, är det så?

Jaser: Ja, längre raster

En elev påtalar att det är en brist att det finns så få svenskar på skolan, det är inte bra för hennes och hennes kamraters språkutveckling.

Det finns också flera barn som, trots mina försök att hjälpa dem att komma på något mindre roligt eller åtminstone lite trist, helt enkelt inte tyckte att det fanns.

Hur har barnen det på rasterna tycker de själva?

Samtliga barn säger att de alltid har någon att vara med på sina raster och flertalet tycks leka med varandra i klasserna eller i delar av sin klass. Tjejer leker med tjejer och killar med killar, åtminstone för det mesta. Det tycks vara så att man ibland spelar någon fotbollsturnering tillsammans både killar och tjejer eller leker någon speciell lek som kurragömma, men för det mesta är leken på rasterna könsuppdelad. Det finns en fin fotbollsplan som barnen spelar på och för övrigt finns det gungor, hopprep och andra lekredskap för utomhuslek.

Barnen svarar ungefär samma sak när jag frågar dem om vad de gör om det blir bråk på rasterna. Flertalet svarar att de försöker få dem som bråkar att sluta genom att säga till dem eller genom att kanske försöka "gå emellan". Fungerar inte det så säger man till en rastvakt eller så kallar man på någon annan lärare. Många svarar också att de kan kalla på Anette och Anette och få hjälp av dem. Samtliga barn utom ett tycker att det alltid finns vuxna ute på rasterna och att de får hjälp av dessa. Så här beskriver Jaser det.

Tina: Jaha. Okej om det blir bråk på skolan, för det händer väl ibland, vad gör du då?

Jaser: Stoppar det och kallar på rastvakt

Tina: Det gör du, det sitter liksom i ryggmärgen att göra så? Kan du stoppa själv?

Jaser: Ja ibland med inget våld....

Tina: Jaha men när dom är större än dig... respekterar dom det då?

Jaser: Ibland....

Tina: ...och så om det inte funkar så kallar du på en rastvakt...?

Jaser: Ja

Tina: ...och vad händer då?

Jaser: ...då slutar dom.....

Tina: Finns det alltid rastvakter då?

Jaser: Ja dom brukar alltid gå runt på rasterna.....dom går runt på skolgårdarna ...annars kan jag gå till Anette och Anette.

Även tjejerna kan tänka sig att avbryta bråk och slagsmål. Mayram beskriver nedan hur hon tänker och gör i sådana situationer.

Tina: Och vad kan du göra när det blir bråk?

Mayram: Stoppa det....

Tina: Mmm det kan du? Hur gör du då?

Mayram: Jag säger till dom – sluta, stoppa – och jag puttar dom iväg....

Tina: Mmm du går emellan, ja du är en stor stark tjej du... jaha...skratt... det händer inte att du får en smäll då, att det är någon som bråkar tillbaka?

Mayram: Nej...

Tina: Det är det inte, för dom har alltså respekt för dig då?

Mayram: Vissa av dom är dumma och vissa av dom är sådär och vissa gör som jag säger.....

Tina: Ja, men har det någon betydelse vilka som bråkar om du går emellan eller ej?

Mayram: ...mmmmm om det är dom som går här så stoppar jag dom, dom som är stora dom som går åttan och nian gör jag nog inte det....

Tina: Nej det hade nog inte jag heller gjort, va. Men vad kan du göra med dom då, dom som är större?

Mayram: Kalla på lärare ...

Tina: Ja och vad händer sen?

Mayram: Så läraren snackar med dom ...

Tina: ... och så slutar det...?

Mayram: Ja

Tina: Mmm, finns det alltid någon lärare i närheten av er då?

Mayram: Ja, vakter vad heter det nu, rastvakter...

Tina: Okey det finns alltid rastvakter ute?

Mayram: Ja...

Tina: Skönt så då behöver man aldrig va orolig om det skulle hända någonting...

Mayram: Nej....

Det barn som tyckte annorlunda menar att rastvakterna ibland är inne när barnen är ute och vice versa.

Min tolkning är att, åtminstone de intervjuade barnen, känner trygghet på sin skola och sin skolgård. Visserligen förekommer det bråk emellanåt, ibland

ganska ofta, men barnen vet vad de ska göra och de vet att det finns vuxna nära som stoppar bråken och som de kan få hjälp av. Av de intervjuade barnen fanns det inte någon som inte svarade direkt och utan tvekan på frågor kring detta. Den salutogena komponenten Hanterbarhet kan definieras som hög hos dessa elever.

Vad tycker barnen har varit det bästa eller viktigaste som de gjort eller lärt sig på CAP-lektionerna och vad tycker de varit det sämsta?

Det absolut vanligaste svaret på dessa frågor var: ”Allting har varit roligt och bra.”

Liksom vad gällde frågor om det sämsta med skolan så hade barnen svårt att komma på vad som hade varit sämst eller dåligt med CAP-grupperna. Jag fick ofta fråga efter vad eleven skulle kunna tänka sig vara utan om gruppen inte skulle hinna med alla punkter någon gång, för att få några svar av mera negativ karaktär inom detta frågeområde. Nedan följer komprimerade svar från de intervjuade eleverna.

Det är synd om dom som inte kan gå på det. Det har varit jättebra, roligt och spännande. Jag har lärt mig visa hänsyn, att respektera vuxna och hur man kan övertyga folk om något som man vill mycket. Jag har lärt mig många saker och lärt mig hålla regler. Det var bra med övningar om hur man kan göra i olika situationer. Skattkammarön var bästa utflykt och kuddkriget jätteroligt. (Flicka, Amina)

Det har varit bra att vi jobbar mycket och får tala om hur vi känner oss och vad vi tycker. Jag har lärt mig ganska mycket om att vara snäll och om att ta ansvar. Roligast är utflykterna, speciellt Skattkammarön. Ingenting har varit dåligt och allt måste vara med...kanske om man måste ta bort något så skulle det vara att läsa på tavlan. (Flicka, Mayram)

Allt har varit roligt, vi har lärt oss så mycket, till exempel hur man ska vara tillsammans med andra människor. Temat om krig var viktigt och det var roligt när vi målade och ritade. Eventuellt dåligt skulle va sådant man redan gjort för man kan bli lite uttråkad. (Flicka, Fatmah)

Det har varit roligt. Jag har lärt mig att inte vara så kaxig och att bli lite mera hjälpsam, inte vara så självisk. Vi har gjort så många saker, men när dom tjatat att vi inte ska bråka - det vet vi redan.(Flicka, Rasha)

Det har varit bra allting vi gjort. Lite tråkigt kan avslappningen vara ibland för att det inte är roligt och jag skulle hellre vilja gå ut och göra något ute tillsammans. (Flicka, Saria)

Allting har varit bra, det är inget som varit dåligt eller trist. Jag har lärt mig många saker som att inte bråka och sånt. Det som har varit sämre är när någon stör och slösar med vår tid. (Pojke, Ahmad)

Det har varit bra och roligt hela tiden. Avslappningen har varit skön ibland men inte när jag är pigg, då kan jag inte slappna av. Men allting är roligt. (Pojke, Metush)

Det bästa var teman om krig och sånt och utflykter, den till fängelshålan på Museet. Anette och Anette är snälla. Sämre kanske att man skulle berätta vad man gjort sen sist, för man kommer kanske inte ihåg. (Flicka, Juliana)

Det bästa är när vi pratat om vad vi gjort, vad alla har gjort även Anette och Anette. Och när vi leker. Jag har lärt mig att va en bra kompis. Lite jobbigt med avslappning för man hinner inte slappna av på den tiden. (Pojke, Mosa)

Teman om krig och känslor har varit bäst och det har varit skönt med avslappning. Jag skulle kunna tänka mig att vara utan hälsningsrundan om jag måste välja bort något. (Pojke, Omar)

Det har varit viktigt att veta att det som sägs stannar i gruppen. Jag har lärt mig att inte bråka och reglerna och att respektera dem och varandra. Det var alltid kul, men när vi grillade minns jag speciellt. (Pojke, Hussein)

Det bästa har varit utflykterna och den viktigaste övningen var den vi gjorde om till exempel vad man tycker är hemskast av olika saker som att eleverna mobbar varandra och vad man ska göra för att inte det ska hända. Kanske är man för gammal för CAP sen när man börjar sexan. (Flicka, Emina)

Det bästa var utflykterna till Skattkammarön, när vi åkte skridskor i stan och när vi var hos djuren i Folkets Park. Hälsningsrundan är bäst av det vi alltid gör. Det svåraste är veckorundan om man får lappen med "Om man varit ledsen i veckan som gått." (Flicka, Bashar)

Jag har lärt mig mycket olika saker som vad man ska göra om man t.ex. blir arg. Jag har lärt mig om känslor och så. Det jag speciellt kommer ihåg är när vi gjort övningar om man, om någon är ensam, vad man ska göra, om någon är ensam vad man ska säga till honom, om någon inte har någon att va med kan man fråga om han vill va med och så. Jag har lärt mig vara en bra kompis. Jag har också lärt mig att säga tack och varsågod och fråga snällt. Jag har lärt mig mycket. Jag har lärt mig att leka....och slappna av också. När man är fotbollsspelare och lite uppstressad så behöver man det. Jag har tyckt om allting och jag kommer att sakna det och ska hälsa på ofta. (Pojke, Jaser)

Kommentar:

Som vi kan utläsa av svaren är samtliga elever mycket nöjda och glada över det dom har fått vara med om i CAP-grupperna. Barnen hade redan efter första verksamhetsåret en bra grund med sig avseende emotionell och social kompetens. Denna grund har under andra och tredje verksamhetsåret ytterligare utvecklats och fördjupats. Utvecklats så till vida att nya teman har tillkommit som är avpassade till deras situation i skolan och livet för övrigt. Fördjupats genom att grundtemana har legat som en bas för de nya teman och aktiviteter som man utvecklat under åren.

Att kunna samarbeta, att respektera och vara intresserad av andra, uppträda vänligt och öppet samt att förstå att man har ett ansvar i sammanhang där man själv är med är egenskaper och faktorer om CAP-eleverna upplever att de har fått arbeta mycket med. Detta stärker den sociala kapaciteten och är viktiga skyddande faktorer.

Att lära sig ta ansvar både för sig själv och för omgivningen är viktigt för att kunna möta motgångar. Detta tränas eleverna i bl.a. genom att de får handlingsstrategier för att hantera bråk och andra konfliktfyllda situationer på lektioner och på raster.

Att kunna kontrollera sina impulser är en viktig salutogen faktor som hjälper en att bättre veta vad man ska göra när man blir arg. Detta nämns som viktiga kunskaper av några av barnen.

Om det finns klara regler och gränser i hemmet och i skolan så är det skyddande faktorer. Ju högre samsynen är desto bättre är det och minst lika viktigt är att eleven får bekräftelse på överträdelser av regler på skolan. Ett par elever framhåller just att respektera reglerna som viktig lärdom av CAP-gruppen. En elev har lite betänkligheter när det gäller regler och gränser och vuxnas mindre goda kontroll. Detta var inte en synpunkt relaterad till CAP-gruppen utan till skolan som sådan.

Några barn tycker att det är mycket viktigt att de får berätta hur de känner sig och att de vet att detta stannar i gruppen. Det ger dem både avlastning, igenkännande och trygghet i gruppen. Att hjälpa andra bidrar till ökat egenvärde, ökad självkänsla och självständighet och blir på så sätt en skyddande faktor. Den lilla

gruppens metodik och olika övningar i smågrupper bidrar till att kunna bekräfta framgångar och möta misslyckanden.

Ett sätt att hantera stress är genom att slappna av och detta är en programpunkt som några elever speciellt framhåller.

Barnen säger det inte direkt men i samtliga samtal finns underförstått att Anette och Anette är mycket viktiga personer för dessa elever. Att ha en tillitsfull relation till någon vuxen, någon att kunna identifiera sig med och som eventuellt kan kompensera en otillräcklig förälder är en skyddande faktor. Många av CAP-eleverna har behov av denna vuxenkontakt utanför familjen och barngruppsledarna samt elevernas lärare har viktiga funktioner att fylla för dem.

Barnens tankar om framtida arbete

Barns tankar om arbete och boende var områden som jag frågade dem om för att få en uppfattning om de har en optimistisk eller pessimistisk bild av sin egen framtid. Människor som har visioner och tror att de har tur upplever mer lust och har en positivare självbild, vilket resulterar i ökat välbefinnande. Trots sin ungdom (11-12 år) har flertalet funderat över vad de helst vill göra när de blir stora.

Amina ville först bli städerska men sen har hon ångrat sig och vill bli brandman eller polis. Polis är ett fint yrke tycker hon men det tar lång tid att bli det.

Vare sig Mayram eller Saria vet vad dom vill bli.

Fatmah drömmer om att bli sångerska hon sjunger nästan alltid hemma och Rasha vill bli fotomodell eller kändis men hennes mamma vill att hon ska bli läkare.

Ahmad, Jaser, Metush och Hussein vill alla bli fotbollsproffs. Ahmad kan tänka sig alternativet att bli en sån ”doktor på apotek som gör medicin” om han inte blir fotbollsproffs. Jaser har alternativet att bli polis eller läkare för han vill rädda liv. Även Hussein kan tänka sig att bli polis.

Juliana vill bli designer som gör kläder och Emina vill eventuellt bli lärare för lärarna hon haft har varit så bra. Hennes mamma vill att hon ska bli tolk. Bashar vill bli doktor och hjälpa människor som är sjuka.

Mosa vill jobba på apotek, bli apotekare för han älskar kemi. Omar vill bli kock för han tycker om att laga mat. Han lagar en del mat hemma, ibland ensam och ibland med hjälp av sin mamma.

Barnens tankar om var de ska bo när de blir stora

Samtliga elevers föräldrar har flytt från krigshärjade hemländer som de i många fall hoppas kunna flytta tillbaka till när det ges möjlighet. Många familjer besöker också hemlandet på sommarferier. Därför kan man anta att många av dessa elevers föräldrar pratar om en framtid i det gamla hemlandet och därmed är det också intressant att höra vad barnen tänker om sin framtida bostadsort.

Amina vill ha en egen villa, sitt eget hem och bo där med sin familj. Hon vill helst bo i Sverige men inte i norr där det är kallt. Mayram vill också bo i Sverige i Malmö i ett fint hus, kanske helt själv.

Fatmah vill bo själv i egen lägenhet inne i stan. Rasha vill bo ensam helst med Fatmah, men det får hon inte för hon måste gifta sig först för att kunna flytta hemifrån.

Saria vet inte var hon vill bo när hon blir stor men Bashar vill bo ”här” i Sverige.

Juliana vill bo i Paris, inte här i Sverige hela tiden och Emina vill bo i Canada där hennes kusiner bor.

Ahmad vill bo i Paris eller i London eller där Arsenal spelar. Hussein vill bo i Malmö eller i Manchester.

Metush vill bo i Sverige ”det är mitt hem, här i Rosengård i någon villa”. Mosa vill bo i ”sitt land” Irak för det blir bättre där sen tror han...

Omar vill bo i Rosengård eller Husie i en villa och ska nog gifta sig. Jaser vill bo i villa någonstans där det är lugnare än ”här”. Han vill bo med sin mamma och flickvän.

Det visar sig att det endast är en pojke som tänker sig en framtid i sitt och sina föräldrars tidigare hemland. Alla andra vill bo antingen i Malmö, annanstans i Sverige eller i större städer utomlands, vilka inte har med deras föräldrars ursprungliga hemland att göra.

Sammanfattande slutsatser

Vi har i de föregående avsnitten sett hur de olika aktörerna, barn, lärare, ledare, rektorer och handledare beskrivit de gångna årens erfarenheter av CAP-insatsen på Rosengårdskolan. I det följande har jag för avsikt att försöka göra en sammanfattande analys av insats och arbetssätt samt att ge en bild av enskilda barns respektive grupper utveckling utifrån följande huvudfrågor: Går det att se någon utveckling hos de enskilda barnen under de år som gått, i så fall vilken? Blir barnen i respektive klass påverkade som grupp? Vilka uttryck tar sig detta i så fall? Vad utmärker ledarskapet? Finns de hälsobringande faktorerna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet representerade i insatsen? Har insatsens effekter spridit sig till skolan i övrigt?

Insatsen har drivits med betydligt reducerad personalstyrka under första året. Trots detta har effekterna av den varit positiva enligt samtliga mina informanter. Större delen av insatsen har under de tre åren satsats på CAP-grupper vilka mötts varje vecka. Därutöver har insatsen bestått av tjejgrupper á cirka åtta träffar per klass, killgrupper, möten med enskilda elever och grupper av elever, konflikthantering i organiserad form samt stöd till lärare.

Under år två och tre har insatsen byggts ut till fullt antal grupper men även personalmässigt genom att den tidigare deltidssjukskrivna ledaren successivt återkommit till full tjänstgöring i slutet av tredje året.

Det framkommer tydligt både i dagboksanteckningar och vid mina fältbesök att ledarna varit mycket noga med att vara trogna sin metod och de bärande komponenterna i denna. Det som utmärkt ledarskapet har varit att fungera som tryg-

ga och stödjande vuxna. Ledarna har varit följsamma och tydliga och har förmått sätta klara gränser så att alla barn har fått utrymme och kunnat känna sig trygga. Ledarna har befunnit sig på skolan under fyra dagar i veckan och då funnits tillgängliga för både barn och vuxna. Ledarna har också varit flexibla när det gällt att möta nya utmaningar, nya arbetsuppgifter som pockat på lösningar antingen akut eller mera långsiktigt.

Har då insatsen i sig varit en plats för lärande som gett barnen en känsla av sammanhang? Jag ska försöka besvara denna fråga genom att åter använda mig av Antonovskys begrepp begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. (Antonovsky, 1991)

Begriplighet handlar om att verkligheten är något sånär förutsägbar, att man känner sig informerad om det som sker eller ska ske och att man har en förståelse för detta. Ett salutogent sätt att utveckla begriplighet i skolan och i CAP-grupper är att eleven har en känsla av att bli förstådd, att arbeta med förutsägbarhet, att ge tydlig information, att ha ett stabilt beteende som ledare/lärare, att undvika obekanta situationer eller överraskande förändringar, eleven bör alltid veta hur nästa steg skall se ut (schema), att ha klara och tydliga gränser, att snabbt lösa problem som uppstår. (www.salutogenes.com) CAP-programmet bygger på en tydlig struktur, med innehåll som barnen lär sig känna igen. Man har regler att förhålla sig till som är trygghetsskapande och man ges information tydligt och på flera olika sätt. Ledarna ger mycket bekräftelse till de enskilda barnen. Sammantaget ger dessa komponenter en förutsägbarhet vilket i sig skapar trygghet. Informationen man får leder i sin tur till ökad förståelse och kompetens i olika frågor och områden av livet.

Hanterbarhet handlar om att kunna möta utmaningar, att ha vissa resurser under kontroll vare sig det är egna eller andras som man kan lita på. Ett salutogent sätt att utveckla hanterbarhet i skolan och i CAP-grupper är att benämna och lyfta fram förmågor och resurser, att ge mycket beröm, att lära ut specifika färdigheter, att stödja eleven att övervinna svårigheter, att arbeta med elevens samarbetsförmåga, att lära eleven att få ett mer konstruktivt sätt att reagera på sina misstag. (www.salutogenes.com) Detta är förhållningssätt som CAP-insatsen har arbetat med. Man har använt sig av många samarbetsövningar och kommunikationsövningar. Ledarna ger ofta beröm till barnen för vad de gör, säger och berättar. Ledarna har ett stort tålamod att vänta in barn som har svårt för att ta för sig i situationen. Alla blir lyssnade på och bekräftade. Barnen har också fått konkret, praktisk kunskap i hur man löser konflikter då problematiska situationer funnits i grupperna, speciellt i början av deras verksamhet. Under år två och tre har barnen tränat sig i olika sociala situationer och möten genom rollspel, argumentationsövningar och studiebesök i nya samhällsmiljöer.

Meningsfullhet är den komponent som hänvisar till vikten av att vara delaktig, att livet har en känslomässigt värdefull innebörd som det är värt att investera energi och engagemang i. Det är KASAM's motivationskomponent och ett nödvändigt villkor för genuin och bestående begriplighet och hanterbarhet. Ett salu-

togent sätt att utveckla meningsfullhet i skolan och i CAP-grupper är att skapa rimliga mål för eleven, att stimulera nyfikenheten hos eleven, att göra det roligt i grupprummet/klassrummet, att få eleven att känna att ledaren/läraren bryr sig om henne/honom, att skapa en känsla av hopp och optimism. (www.salutogenes.com) Ett mått på meningsfullheten i barnens ögon är att samtliga barn är mycket angelägna om att komma till gruppen. Någon gång har det till och med varit så att flera barn kom till gruppen trots att det var studiedag på skolan. Barnen står oftast utanför rummet och väntar i mycket god tid före varje träff och en lärare uttrycker det som att det finns ett stort sug hos barnen efter att få vara med. Ett svar som flera barn (tre stycken) gav på min fråga till dem om vad de har lärt sig i CAP-gruppen efter första året var, ”jag har lärt mig leka”. Ett svar som kanske kan verka märkligt för alla barn kan väl leka? Men vid närmre eftertanke så är detta säkert ett mycket allvarligt menat svar. Min tolkning är att de faktiskt upptäckt leken och hur man kan göra när man leker. Att det finns många olika roliga saker man kan leka tillsammans, att man kan göra det organiserat och tillsammans med vuxna. Lika många barn var det som svarade att de hade haft roligt. Med tanke på att många barn på denna skola lever i familjer där det finns väldigt många barn, familjer som är präglade av ekonomisk fattigdom, arbetslöshet, utanförskap, traumatiska upplevelser m.m. så är det kanske inte ett speciellt märkligt svar att man lärt sig leka och att man haft roligt.

Som vi kan se av de berörda lärarnas utsagor så har det skett positiva förändringar hos praktiskt taget samtliga deltagande barn. Även de lärare som inte varit direkt involverade i insatsen har noterat större och mindre förändringar hos elever som går i CAP-grupp. Dock har vi inte haft instrument för att mäta huruvida detta är beroende av CAP-insatsen eller om dessa förändringar hade kommit till stånd oavsett denna insats. Men det är dessa barn som lärarna speciellt har uppmärksammat positiva förändringar hos och därmed tar jag detta till inräkning för att CAP-insatsen har varit en bidragande orsak till denna förändring.

De närmaste vuxna i skolan beskrev redan efter första verksamhetsåret (våren -05) barnens individuella utveckling enligt nedan:

Ali har börjat leva upp, har fått nya intressen och ett ökat självförtroende. Omar har fått vidgade vyer, större social kompetens och har blivit en god kompis. Mayram har fått större empati, blivit mera harmonisk och lugn och fått större förmåga att lyssna på andra. Emma har blivit lite mera lyhörd för andra och har inte haft några sammanbrott under året. Amina har blivit mera öppen och social och har fått en stor portion empati. Safija har också hon ökat sin empatiska förmåga, fått större allmänna kunskaper och har blivit mera öppen och social. Juliana har lärt sig att säga ifrån och till och med vara lite busig. Ahmad har också lärt sig att säga ifrån och att stoppa bråk. Han är nu också lite gladare och en mycket god kamrat. Bashar har utvecklats mycket, snackar mera, är gladare och öppnare. Även Sonia har fått ökat självförtroende, har blivit glad, trygg och har lärt sig ta ställning och hävda sitt rum. Fatmah har ökat sin empatiförmåga och lärt sig ta ställning och säga nej. Metush har fått ökad självkänsla, nya intressen,

fler kamrater, och har blivit duktig på att lugna ner kamrater och stoppa bråk. Mosa har också lärt sig lugna ner kamrater och stoppa bråk. Jaser har blivit mera omtänksam, klokare och han stoppar bråk. Hussein har blivit mjukare och även han har blivit duktig på att stoppa bråk. Valir har också haft en positiv förändring men har av olika anledningar inte kunnat fortsätta i gruppen och har en individuell kontakt med barngruppsledaren. Även en flicka, Matilda, har slutat i gruppen. (Intervjuer 2005)

Som framgår av denna korta vy över barnens förändringar har många - kanske alla - ökat sitt självförtroende. Genom ökad kunskap, vidgade vyer och umgänge i en lugn och trygg miljö blir vardagens händelser mer gripbara och möjliga att förstå vilket också leder till en ökad tro på sig själv och sin egen förmåga.

Vi har sett en del exempel på att enskilda barns växt och ökade självförtroende inneburit att de på detta sätt "signalerat" att det inte är lönt att retas med dem längre. Dessutom har sammanhållningen i CAP-gruppen i klassen inneburit en styrka i relation till eventuellt negativa krafter. Man har helt enkelt hjälpt och stöttat varandra och känt en trygghet i att vara en grupp som ger varandra stöd.

Att flera barn (som Sonia, Fatmah, Bashar, Ahmad, Juliana, Amina, Safija, Ali och Mosa) mer och mer börjar ta plats, säga ifrån och hävda sitt rum i sina respektive klasser framgår tydligt i de vuxnas utsagor. Detta får också konsekvenser i respektive klass i form av till exempel ett lugnare arbetsklimat i klassen. Flera barn tar ansvar för att säga till sina kamrater när de stör vilket innebär en avlastning för läraren som mera kan koncentrera sig på sin pedagogiska uppgift.

En del av barnen har ökat sin förmåga till empati betydligt, de tar större hänsyn till andra vilket också medför att flera goda kamrater utkristalliseras i klasserna. Detta får återverkningar i klassen som helhet i form av ett mera kamratligt klimat i klassen och därmed en tryggare inlärningsmiljö. Flera elever "tar saken i egna händer" och stoppar bråk och konflikter. De har uppenbarligen en hög känsla av hanterbarhet och tilltro till sin och kamraters förmåga.

Insatsens intention att stödja och bygga upp barnens självbild och självkänsla och därigenom stödja den egna identiteten har enligt ovanstående uppfyllts i hög grad. Likaså har barnen i hög utsträckning lärt sig tillvägagångssätt att sätta gränser både fysiskt och psykiskt enligt mina informanter. I flera fall har även den individuella kompetenshöjningen till följd av gruppdeltagandet fått sig en rejäl skjuts framåt. Enligt barnen själva har de lärt sig många olika saker som är viktiga för deras vardagstillvaro både i skolan och i det övriga livet hemma och på fritiden.

Fokus i studien har varit den första årskullen av CAP-grupper och de övriga fyra grupperna har jag endast följt genom barngruppledarnas dagboksanteckningar. Men en analys av dessa anteckningar över samtliga grupper visar att ungefär samma mönster och fenomen framträder i de andra grupperna som för min undersökningsgrupp. Den skillnad jag kan se är att det för någon grupp barn har

varit lite svårare att ”komma ifrån” den andra undervisningen och därmed har de missat flera CAP-tillfällen. Detta kan ha att göra med att inte alla lärare är införstådda med vilken stor betydelsen CAP-gruppdeltagandet har för de medverkande eleverna.

Det finns enligt min åsikt gott hopp om att CAP-insatsen även fortsättningsvis ska bidra till att antalet tydliga barn växer. Att flera barn vågar vara tydliga och säga ifrån, barn som har en kamratlig hållning, är solidariska och rättvisa och därmed bidrar till ett klimat och en attityd där det destruktiva beteendet inte har någon möjlighet att ta överhanden. I förlängningen kan den lilla stökiga, uppmärksamhetskrävande gruppen elever bli mer eller mindre neutraliserade om man jobbar upp en motsvarande stark positiv grupp i klassen och på skolan. Att stärka de positiva krafterna hos dessa elever blir ringar på vattnet. CAP kan fortsätta att vara en motkraft i framtidens arbete på Rosengårdsskolan.

Ju flera aktörer som upplever sin verksamhet/organisation som begriplig, hanterbar och meningsfull desto större möjligheter har både individer och organisation att utveckla en god fysisk och psykisk hälsa.

Synpunkter inför framtiden

Som utvärderare är det mycket glädjande att ha haft förmånen att studera ett projekt som redan under projektidens gång har blivit permanent verksamhet. Det mest vanliga är annars att projekt upphör efter projektidens slut även om det haft ett positivt utfall. Enligt Utbildningsinspektionens rapport (Skolverket 2006:22) har Rosengårdsskolan på grund av sitt utsatta läge de senaste åren varit föremål för många tidsbegränsade projekt. Detta har skapat en trötthet hos personalen eftersom få av projekten fortsatt trots goda resultat och att de identifierade behoven skulle behöva lösas genom långsiktiga satsningar för att kunna skapa en varaktig förändring. CAP-insatsen bryter detta mönster. I projektbeskrivningen (se sid.20) uttrycks att den *direkta* målgruppen är elever från årskurs 3-5 och att ett förebyggande stöd till dem gör högstadiet på skolan till den *egentliga* målgruppen. Detta kan endast infrias om insatsen får lov att verka under lång tid vilket nu blivit fallet.

Resultatet i denna rapport ger vid handen att insatsen ur olika aspekter varit mycket lyckosam. Det är i ljuset av detta inte lätt att ge adekvata förbättringsförslag inför framtiden. Jag vill dock ta upp några punkter som jag uppfattar som viktiga för att insatsen även i fortsättningen ska kunna hålla den goda standard som den gör i dagsläget.

Vikten av metodtrogenhet

En av styrkorna med CAP-insatsen är enligt min mening att den grundar sig på en väl utarbetad och vetenskapligt beprövad metod samt att ledarna är välutbildade och tränade i denna metod. Detta har inneburit att man kunnat anpassa och utveckla denna metod till en verksamhet och betingelser som ligger vid sidan

om det som den ursprungligen var tänkt för. Det har gett en god grund och stabilitet och kan ha bidragit till att projektet överlevde det första årets stora påfrestningar. Man har inte varit eklektisk och ”plockat lite godbitar här och där” vilket ibland är fallet i socialt arbete och som lätt leder till otydlighet och att man kommer bort ifrån det som var syftet med verksamheten. Likaså är det enligt mig oerhört viktigt att man även fortsättningsvis viker verksamheten för dem den är tänkt, nämligen de mest utsatta barnen, vilket innebär både de tysta, osynliga och de mera utagerande och väl synliga barnen.

Handledning och kompetensutveckling

Inom yrkesområdet socialt arbete är det tämligen självklart att man som personal har tillgång till regelbunden handledning. Inom skolverksamheter är det däremot inte så självklart. Det är därför viktigt att barngruppledarna bevakar sina intressen inom detta område eftersom handledning och kompetensutveckling är en garant för att vidmakthålla en god kvalitet i verksamheten.

Information/uppdatering inom den egna skolenheten

Efter drygt tre års verksamhet har cirka femton av skolans lärare varit direkt involverade i insatsen genom sitt klassföreståndarskap. Dessa har en god kunskap om insatsen. Men det finns fortfarande grupper av personal som inte har fått direkt information om insatsen och som måste ha kunskap om den. För att insatsen ska bli som mest optimal behöver alla pedagoger i skolan ha mera genomgripande information om insatsens huvudtankar och innehåll för att kunna hjälpa till och uppmärksamma och bekräfta CAP-eleverna positivt. Visserligen tyder mina intervjuer med ”icke-involverade” lärare på att insatsen ändå spridit sig bland personalen men man skulle kunna få ett ännu bättre resultat om man satsade t.ex. en studiedag med genomgripande information till all personal. Detta skulle kunna vara ett avstamp till ett gemensamt förebyggande arbete på skolan vilket skolverkets inspektörer efterlyst. *”Inspektörerna bedömer att skolans personal var och en för sig utför ett mycket bra arbete med att lära ut värdegrunden till eleverna, men ser också att arbetet ytterligare skulle kunna förbättras om skolan utvecklade ett gemensamt förebyggande arbete.”* (Skolverket 2006:22)

Mitt förslag är att handledaren/metodutvecklaren och barngruppsledarna planerar och genomför en sådan studiedag för all personal i årskurs 1-9.

Referenser

- Antonovsky, Aaron (1991) *Hälsans mysterium*. Köping: Natur & Kultur
- Boberg, Jette (2001) *Handledning – Att arbeta med barn i familjer med känslomässiga sjukdomar*.
- Broberg, Anders m.fl. (2003) *Klinisk barnpsykologi – utveckling på avvägar*. Falköping: Natur & Kultur
- Claezon, Ingrid (1996) *Mot alla odds. Barn till narkotikamissbrukare berättar om sin uppväxt*. Stockholm: Mareld
- Claezon, Ingrid (2004) *Tvångsomhändertaganden. Ur tonåringars, anhörigas och socialsekreterares perspektiv*. Smedjebacken: Mareld
- Klefbeck, Johan & Ogden, Terje (2003) *Barn och nätverk*. Stockholm: Liber
- Kvalitetsredovisning Malmö stad. Förskola, förskoleklass, grundskola, särskola och fritidshem 2006. Område: Rosengårdsskolan år F-5 & särskolan år 1-10. Stadsdel: Rosengård. 2007. Marie Wennberg.
- Linder, Catharina (2000) *Maskrosen. Ett pedagogiskt stöd- och utbildningsprogram för barn till kemiskt beroende föräldrar*. C-uppsats. Malmö högskola, Sociala omsorgsprogrammet socialpedagogiskt behandlingsarbete
- Lindstein, Thomas (1995) *Vändpunkten. Att arbeta med barn till alkoholister*. Stockholm: Gothia
- Lindstein, Thomas (1997) *Unga vid Vändpunkten. Att arbeta med ungdomar vars föräldrar missbrukar*. Stockholm: Gothia
- Lindstein, Thomas (2001) *Vändpunkten – ur barnens och ungdomarnas perspektiv*. Stockholm: Gothia
- Utbildningsinspektion i Malmö kommun. Inspektionsrapport från Skolverket 2006:22.
- Utvärdering & dokumentation . Lokalt brottsförebyggande arbete. Idéskrift # 4 från Brottsförebyggande rådet.
- Wästlund, Acki (1999) *Skolan – arena för personlig utveckling*. Farsta: SISU Idrottsböcker.

www.salutogenes.com

Projektet CAPisci MALL FÖR DAGBOKSFÖRANDE

- 1) **Resumé av händelseförloppet.**

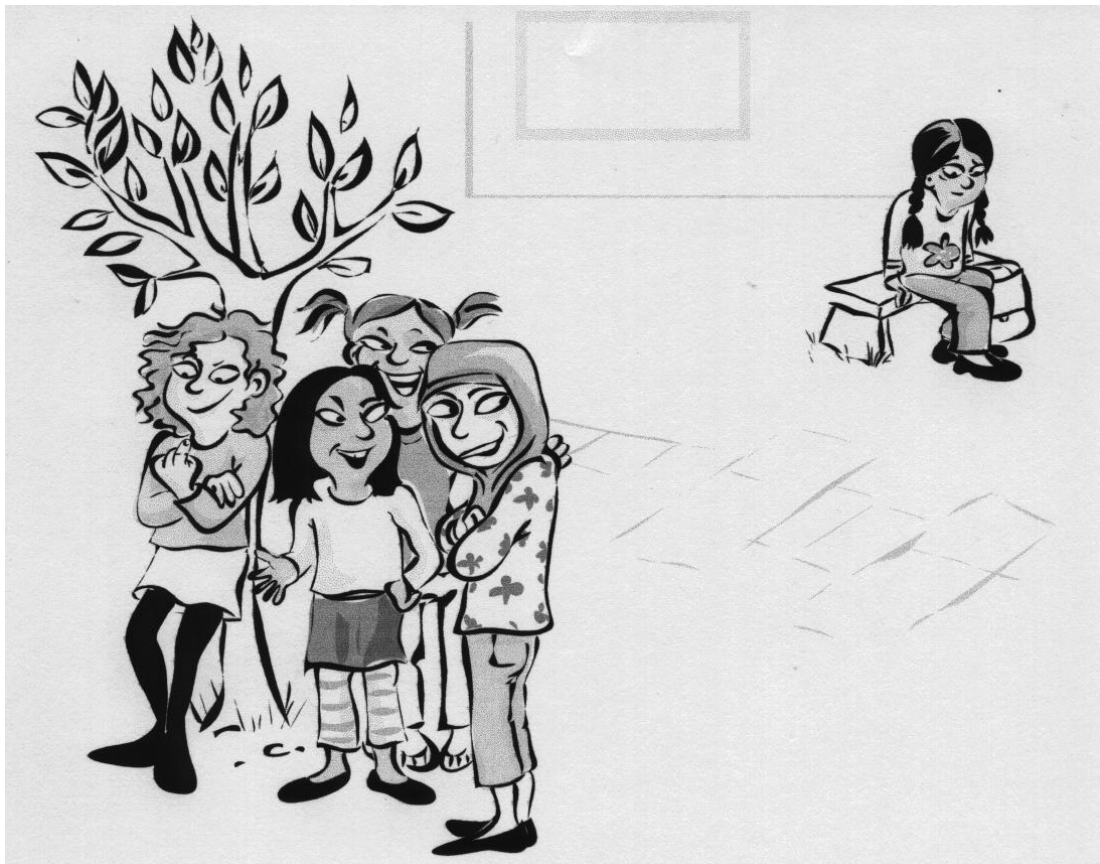
Vilka programpunkter, schemat för dagen?
Vad försökte vi lära barnen?
Vad hade de svårt att förstå eller ta till sig?
Hände något intressant eller anmärkningsvärt med enskilda barn?
- 2) **Ledarnas reflektioner.**

Värderingar av det egna arbetet.
Tolkning av barngruppens agerande. Vad hände i barngruppen.
Tolkning av enskilda barns agerande.
Speciella svårigheter?
- 2b) Handledning och tolkning med handledaren J.B (1 gång/vecka)
Vilka ledarinsatser gjordes?
Vad hände i barngruppen?
Att tänka på till nästa gång.
- 3) **Vilka berättelser kom barnen med?**

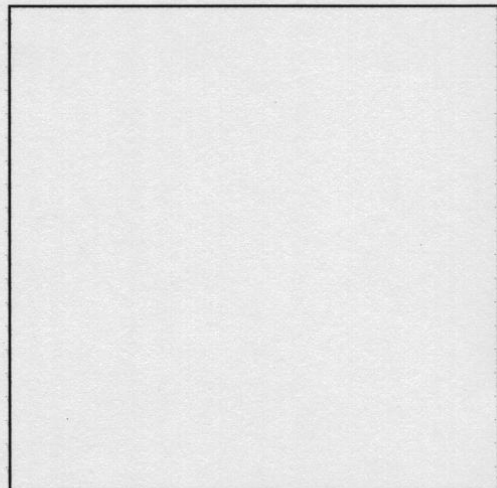
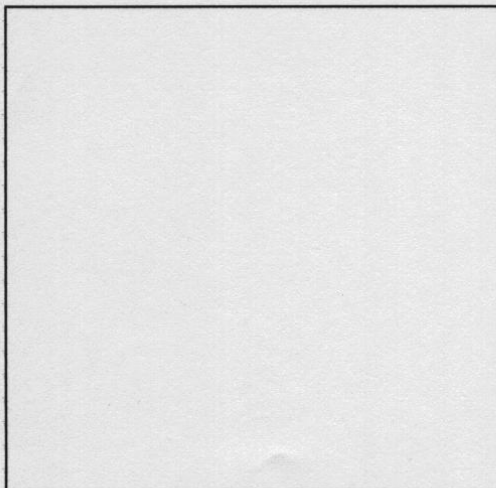
Vad föranledde att barnet berättade detta i gruppen?
Hur löd berättelsen?
Vilka känslor förmedlade barnet?
Hur mottogs den av övriga barn och ledarna?
- 4) **Effekter under veckan**

Lärrreaktioner
Elever
Elevgrupper, grupper av elever
Raster (våra observationer)

BILAGA 2

VAD HÄNDER SEN...

©Jette utbildning/handledning *ANNA PENNA*

